

Economisch-Statistische Berichten

Tien jaren O.E.E.G.
Herstel en uitbreiding der produktie

★

Drs. B. W. Buenk
Welkom investeringsaftrek!

★

Drs. H. H. Coljé
De gevolgen van multilateralisatie

★

J. P. de Looff
De financiering der gemeentelijke
investerings in de Benelux-landen

★

Mr. C. J. de Haan
De betekenis van uitvindingen

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

43e JAARGANG

No. 2136

WOENSDAG 11 JUNI 1958

HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVERZEKERINGEN N.V.

Anderhalve Eeuw

Levensverzekering

HOOFDKANTOOR
Heerengracht 475, Tel. 49100
AMSTERDAM-C.

HEAD OFFICE FOR CANADA
330 Bay Street
TORONTO 1

Bij de afdeling **Administratie** van de **Provinciale Waterstaat van Noordholland** kunnen

TWEE FUNCTIONARISSEN

worden geplaatst, die in staat zijn, voorlopig onder leiding van de Hoofdadministrateur, zelfstandig te behandelen:

- waterstaats- en civielrechtelijke alsmede kadastrale zaken, registratie en archief;*
- personeelszaken, financiën en boekhouding, contracten en verzekeringen.*

Als rang en salarisgroep welke nader zullen worden vastgesteld naar gelang van opleiding, ervaring en leeftijd, wordt gedacht aan: *referendaris* (f 9519,36—f 12470,40).

Eigenhandig geschreven sollicitatiebrieven, bij voorkeur van juristen, kandidaat-notarissen of economen, in de leeftijd van ongeveer 40-jaren, kunnen worden gericht aan de Hoofdingenieur-Directeur van de Provinciale Waterstaat van Noordholland, Nieuwe Gracht 47 te Haarlem.

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam · 's-Gravenhage
Delft · Schiedam · Vlaardingen
Alblasserdam

verlenen gaarne hun
goede diensten, o.m.
bij het

kiezen van beleggingen
sluiten van auto-, w.a.,
fraude- en berovings-
verzekeringen

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.*
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400).*
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor *Westzeedijk, Rotterdam 6.*

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0.30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0.60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.*

Tien jaren O.E.E.C.

Herstel en uitbreiding der produktie

Het belangrijkste doel van het Europese herstelprogramma was een zodanig snelle stijging van de produktie te bereiken, dat West-Europa het medio 1953 zonder Amerikaanse hulp zou kunnen stellen. De O.E.E.C. had als eerste, en geenszins eenvoudige, taak het uitwerken en verfijnen van het door de Commissie voor Europese Economische Samenwerking opgestelde schetsmatige herstelplan. Dit bracht o.a. met zich, dat de plannen der zeventien leden-landen met elkaar moesten worden vergeleken — én vergelijkbaar moesten worden gemaakt! — en dat onderling tegenstrijdige doeleinden tot één gezamenlijk herstelprogramma moesten worden geharmoniseerd. Eerst nadat in juni 1948 het eerste kwartaalprogramma voor West-Europa, dat bedoeld was als voorlopige basis voor de verdeling der Marshall-hulp, bij de Amerikaanse autoriteiten was ingediend, kon de O.E.E.C. zich gaan verdiepen in de details van het herstelprogramma op lange termijn. Dit laatste, dat o.a. beoogde, gedurende de periode 1948 tot medio 1953 de industriële produktie vergeleken met 1947 tot 140 pCt. op te voeren, kwam in december 1948 gereed.

Inmiddels was de O.E.E.C. ook belast met het doen van aanbevelingen omtrent de toewijzing der Marshall-hulp aan elk der landen. Dit betekende een grote verantwoordelijkheid, want de tegengestelde belangen der deelnemende landen, die elk een potentieel veto-recht hadden, zouden gemakkelijk tot een impasse kunnen leiden. Het pleit voor de kracht der organisatie én voor de samenwerking, dat in dezen overeenstemming kon worden bereikt. Binnen het kader der O.E.E.C. waren in 1948 voorts technische commissies in het leven geroepen, die aandacht schonken aan de specifieke problemen van de diverse sectoren van het economisch leven. Naarmate de produktie vorderde waren deze commissies in staat ook andere taken op zich te nemen. In 1949 hielden zij zich bezig met de investerings- en uitbreidingsplannen in de diverse landen met het doel om, via het uitwisselen van informaties en kritische beoordeling der wederzijdse programma's, een zo goed en rationeel mogelijke ontwikkeling der investeringen te bereiken.

Het succes van het herstelprogramma overtrof alle verwachtingen: op vrijwel alle terreinen was de produktie groter dan in de plannen was voorzien. De invloed van de

oorlog in Korea en de herbewapening echter, maakten het noodzakelijk Europa's vooruitzichten op lange termijn opnieuw te bezien. In augustus 1951 besloot de Organisatie, dat moest worden gestreefd naar een verhoging van het Europese bruto-nationaal produkt met 25 pCt. in vijf jaren tijds. Gedurende het eerste jaar bedroeg de groei, als gevolg van de inmiddels ingetreden recessie, nog niet de helft van hetgeen was verwacht en het volume van de Europese handel liep aanmerkelijk terug. Het zag er medio 1952 naar uit dat de toeneming van het bruto-nationaal produkt in 1956 slechts 14 in plaats van 25 pCt. zou bedragen. In die moeilijke tijd slaagde de O.E.E.C. erin door middel van het mechanisme van de Europese Betalings Unie de daling van de inter-Europese handel binnen de perken te houden. Indien alle Europese landen in die tijd hadden gepoogd om, evenals in de jaren direct na de oorlog, hun betalingen op bilaterale basis in evenwicht te houden, zou de daling van de produktie veel groter zijn geweest.

In 1953 waren de betalingsbalansmoeilijkheden veelal opgeheven en de vooruitzichten voor het expansieprogramma verbeterden aanzienlijk. Vele regeringen gingen ertoe over de investeringen, de woningbouw en de consumptie te stimuleren. Als gevolg van de stimulantia begon een sterk opwaarts gerichte beweging, die tot in 1957 aanhield. In 1956 was de situatie dan ook veel gunstiger dan zij zich in 1952 liet aanzien: in vijf jaren tijds was het bruto-nationaal produkt met 24 pCt. gestegen, hetgeen wil zeggen dat het in 1951 gestelde doel zo goed als bereikt was. In haar achtste jaarverslag heeft de O.E.E.C. zich bezighouden met de vermoedelijke vooruitzichten en problemen van West-Europa in de jaren 1955-1960. Er wordt o.a. op gewezen, dat zelfs voor de, vergeleken met voorgaande jaren, geringere en meer normale groei, die voor deze periode is geprojecteerd een gemeenschappelijke inspanning van alle leden-landen nodig zal zijn. De groei van het bruto-nationaal produkt is sedert 1955 vertraagd en onevenwichtigheden in de Europese betalingsbalansen vormen voor sommige landen een belangrijke hindernis op de weg naar verdere expansie. „The present situation is”, zegt het negende verslag van de O.E.E.C. „testing to the full the machinery of co-operation created by the O.E.E.C. in the past ten years”.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Tien jaren O.E.E.C.; herstel en uitbreiding der produktie	463	Ingezonden stuk:	
Welkom investeringsaftrek!, door Drs. B. W. Buenk	464	Economie en defensie, door Drs. J. H. Lubbers,	
De gevolgen van multilateralisatie, door Drs. H. H. Coljé	466	met een naschrift van Dr. J. M. E. M. A. Zonnenberg	475
De financiering der gemeentelijke investeringen in de Benelux-landen, door J. P. de Looff	469	Aantekening:	
De betekenis van uitvindingen, door Mr. C. J. de Haan	472	De economische toestand in België	477
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans	478
		Notities:	
		Het huurkoopsysteem in Scandinavië	465
		Afbetalingskrediet in de Verenigde Staten	468

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

De investeringsgeneigdheid vertoont een inzinking, welke twee rechtstreekse gevolgen heeft: vermindering van de werkgelegenheid op korte termijn en een kleinere dan de gewenste groei van het industrieel apparaat voor de toekomst. Daar een terugval van de investeringen mogelijk is, weegt het begrotingsoffer, hetwelk het gevolg zal zijn van het terugkeren van de investeringsaftrek, niet op tegen het risico dat is verbonden aan het niet opheffen. Mede met het oog op de begrotingspositie voor 1958 achtte de Regering het evenwel nodig de aftrek te beperken tot 16 pCt., over vier jaren te verdelen. De investeringsaftrek is waarschijnlijk niet de ideale methode om tot het beoogde doel te geraken: de ondernemers te stimuleren tot investeren in bedrijfsmiddelen. Het geeft veel gecijfer, eist nogal wat administratie en brengt een verdieping en verbreding van de fiscaal-juridische yakkliteratuur. Daarom is de zin van de maatregel beperkt tot de mogelijke psychologische werking.

Welkom investeringsaftrek!

Dat het terugkeren van de — zij het voorshands gecoupeerde — investeringsaftrek samenviel met het aanbieden van de zesde Industrialisatienota door Minister Zijlstra was geenszins aan het toeval te wijten. De investeringsgeneigdheid vertoont — naar uit de Industrialisatienota ¹⁾ blijkt — een inzinking welke twee rechtstreekse gevolgen heeft: vermindering van de werkgelegenheid op korte termijn en een kleinere dan de gewenste groei van het industrieel apparaat voor de toekomst.

Waar een terugval van de investeringen mogelijk is weegt het begrotingsoffer, hetwelk het gevolg zal zijn van een re-entry van de investeringsaftrek, niet op tegen het risico dat verbonden is aan het niet opheffen.

Risico.

Er zit aan de mogelijkheid van een terugval inderdaad een fiscaal kantje.

De investeringsaftrek is eind 1953 als één van de fiscale voorzieningen in het belang van de werkgelegenheid op langere termijn gecreëerd. Het was niet de eerste schrede op het pad van fiscale begunstiging der industrialisatie. In het kader van de bestedingsbeperkende maatregelen werd op 5 november 1956 bekend gemaakt dat een schorsing van deze aftrek per 6 november 1956 door de Regering aan de Staten-Generaal zou worden voorgesteld.

De schorsing zou volgens de wet (gedateerd 31 juli 1957) tot 1 januari 1958 duren: als conjuncturele maatregel. Bij de wet van 6 februari 1958 werd deze termijn met één jaar verlengd, behalve voor schepen en luchtvaartuigen bestemd om in hoofdzaak het internationaal verkeer te onderhouden. Bovendien werd in deze wet aan de Minister van Financiën het recht gegeven om, in overeenstemming met zijn ambtgenoot van Economische Zaken, de schorsing op te heffen zowel als de aftrek weer ten dele te verlenen vóór de einddatum.

De schorsingswet liep tot 1 januari 1959. Het zag er niet naar uit dat ze verlengd zou worden. Dit betekende dat degene die investeringsplannen had en die geen geduld had tot 1 januari a.s. een aanzienlijke korting misliep.

Een korting die, bij een marginale belastingvoet van bijv. 50 pCt., 10 pCt. van de kostprijs van de investering bedraagt.

Het is duidelijk dat deze fiscale situatie nu niet bepaald de — gezien de werkloosheidscijfers wenselijke — investeringen stimuleerde. Hoe dichter men de datum van 1 januari 1959 naderde, hoe groter het uitstelgevaar. En door de samenloop van uitstellen zouden deze wel eens afstellen kunnen worden.

De gebruikte wetsconstructie die het mogelijk maakte zonder ingewikkelde procedure belastingpolitiek te bedrijven en waarom meermalen is gevraagd ²⁾ blijkt een gelukkige keuze te zijn geweest.

De beperking.

Mede met het oog op de begrotingspositie voor 1958 achtte de Regering het nodig de aftrek te beperken tot 16 pCt., over vier jaren te verdelen. Het was 20 pCt., over vijf jaar. De Regering gaat er blijkbaar van uit dat men door het dan nog resterende kortingsverschil met het jaar 1959 (wederom uitgaande van een marginale belastingquote van 50 zou dit 2 pCt. van de aanschaffingsprijs bedragen) niet afgeschrikt zal worden bij het nemen van een beslissing of men nu dan wel volgend jaar zal gaan beginnen.

De aftrek.

De opzet is schattig eenvoudig. Bij een investering in duurzame produktiemiddelen van meer dan f. 3.000 per boekjaar kan men vijf jaar lang 4 pCt. van het investeringsbedrag op de winst in mindering brengen. Er staat tegenover een desinvesteringbijtelling zodra men voor meer dan f. 3.000 aan bedrijfsmiddelen in een boekjaar heeft verwreemd wanneer terzake in een — nog niet tien jaar geleden — boekjaar een recht op investeringsaftrek heeft bestaan. Prof. Dr. B. Schendstok gaf in „E.-S.B.” van 7 augustus 1957 op blz. 627 een iets ruimer schematisch overzicht van de maatregel.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 28 mei 1958, blz. 435.

²⁾ Zie o.a. Prof. W. J. de Langen in „E.-S.B.” van 22 mei 1956, blz. 461.

De toepassing.

De bedoeling was — volgens de „Leidraad bij de toepassing van de investeringsaftrek” — door de fiscale tegemoetkoming de ondernemers te stimuleren tot het investeren in bedrijfsmiddelen. Evenals in de vijfde wordt nu ook in de zesde Industrialisatienota een beroep gedaan op de ondernemers om de investeringen te richten op een wijziging in de industriële structuur: diepte-investeringen, integratie door samenwerking en specialisatie. Hier komt men weer op het probleem dat Prof. de Langen aansneet³⁾: aangenomen de juistheid hiervan en uitgaande van het werkzaam kunnen zijn van de fiscale stimulans eist de rechtvaardigheid dat er een differentiatie is in de fiscale tegemoetkomingen voor de verschillende soorten investeringen.

De juridische constructie — in art. 8a van het Besluit op de Inkomstenbelasting — heeft tot gevolg dat voor vele fiscale investeringen aftrek wordt verleend, die noch in het spraakgebruik, noch in economische zin als investering zouden worden aangemerkt, bijv. de omzetting van een firma in een naamloze vennootschap. Ook de grens van f. 3.000 — ontstaan omdat de Tweede Kamer wilde dat de kleine ondernemer zou kunnen meeprofiteren — is oorzaak dat vele investeringen die men semi-consumptief zou kunnen noemen in de aftrek delen.

³⁾ Zie „E.-S.B.” van 22 mei 1956, blz. 462.

Het huurkoopstelsel in Scandinavië

Naar „Index”, een publikatie van „Svenska Handelsbanken”, meldt is een groep Scandinavische deskundigen van mening dat de huurkoopverkoop zich in de vier Scandinavische landen vrijwel op dezelfde wijze hebben ontwikkeld. Toen het systeem vaste voet kreeg in Zweden, Noorwegen en Denemarken kwam in 1915 een gecoördineerde wetgeving tot stand. Finland ging pas in 1930 over tot regeling van het afbetalingswezen. Van tijd tot tijd werd de wetgeving gewijzigd en in de afgelopen drie jaar hebben alle Scandinavische landen deze aangepast aan de eisen van de huidige monetaire politiek. In Zweden bedraagt de omzet van de huurkoopverkoop 1 à 1,5 mrd. kronen per jaar, bij een bruto nationaal produkt van ca. 55 mrd. kronen en een consumptie van ca. 37 mrd. kronen gedurende de laatste jaren. Ongeveer de helft hiervan komt voor rekening van automobielen en motorfietsen. In Noorwegen bedraagt dit aandeel 60 pCt.; ten gevolge van valutarestricties is dit percentage in Denemarken en Finland lager.

De financiering van de huurkoopverkoop verschilt van land tot land. In Zweden geschiedt deze meestal door de ondernemingen zelf. In Noorwegen daarentegen worden de huurkoopcontracten als regel verdisconteerd aan financieringsmaatschappijen, terwijl in Denemarken de banken meer betrokken zijn bij het financieren van huurkooptransacties dan in de andere Scandinavische landen. Ook in Finland spelen de banken een rol in de financiering van huurkooptransacties, maar daarnaast nemen de importeurs en exporteurs een groot deel der financiering voor hun rekening.

(Advertentie)

Niet zo eenvoudig.

Dit alles maakt dat er van de eenvoud van de grondgedachte niet zoveel is overgebleven. De toepassing was al niet simpel: door het schorsen in etappes en het weder toestaan in delen wordt het artikel niet gemakkelijker te hanteren. De jurisprudentie is gestadig groeiende. Het enthousiasme om er mee te werken niet bepaald.

De vragen om verandering van het systeem hebben alle als achtergrond de wens de subsidie te zien uitgekeerd voor de investeringen die het hardst nodig zijn met het oog op de toekomst. Prof. de Langen zoekt hiervoor een oplossing in de sfeer van de winstbelastingen, Prof. Schendstok (in zijn rede op de belastingconsulentendag 1956) in een vrijstelling van omzetbelasting op produktiemiddelen.

Bezwaren.

Er zijn ook rechtstreekse bezwaren geuit. Uitgaande van de hierboven aangehaalde Leidraad-tekst komt Mr. R. M. Brouwer⁴⁾ tot de conclusie dat de investeringsaftrek niet billijk is: het kapitaalintensieve bedrijf zou bevoordeeld worden boven het arbeidsintensieve. Hij betwijfelt bovendien het effect: legt de aftrek enig gewicht in de schaal bij de verschillende overwegingen die gelden wanneer men voor een investeringsbeslissing staat.

Dit alles maakt dat de investeringsaftrek met verschillende gevoelens wordt begroet. Het is waarschijnlijk niet de ideale methode om tot het doel te geraken. Het geeft veel gecijfer, eist nogal wat administratie en brengt een verdieping en verbreding van de fiscaal-juridische vakliteratuur.

Toch welkom.

Daarom — en daar gaat de Nota ook kennelijk van uit — is de zin van de maatregel beperkt tot de mogelijke psychologische werking. Het rekenen met procenten van de kostprijs van het bedrijfsmiddel heeft geen zin. Er zijn daarnaast nog meer kosten, er zijn bovendien imponderabilia die afrondingen nodig maken. Het gaat er om de ondernemer te sterken in zijn gevoel dat het de juiste tijd is om te zaaien, dit opdat er later geoogst kan worden.

Schoonhoven.

Drs. B. W. BUENK.

⁴⁾ In „Weekblad voor Fiscaal Recht” van 3 november 1956, blz. 896.

Schrijver plaatst in deze tweede bijdrage van zijn hand over het vraagstuk der multilateralisatie van het handels- en betalingsverkeer — zijn eerste bijdrage werd gepubliceerd in „E.-S.B.” van 8 januari jl. — een aantal kanttekeningen bij het artikel van Drs. R. C. de Heer dat vorige week in dit blad. verscheen. Drs. De Heer kwam in zijn artikel tot de eindconclusie dat de bilaterale akkoordverhoudingen, welke ons land nog onderhoudt, zichzelf hebben overleefd. Drs. Coljé antwoordt hierop, dat, zuiver monetair gezien, deze akkoorden zich, wat de Nederlandse situatie betreft, reeds vele jaren hebben overleefd. Handelspolitiek gezien zullen deze akkoorden zich echter z.i. niet overleven, zo lang er nog belangrijke concurrerende landen zijn, welke dit handelspolitieke wapen hanteren om te trachten hun export op te voeren ten koste van o.a. de Nederlandse export. Bij de afweging van de monetaire en handelspolitieke zienswijzen meent schrijver dat de handelspolitieke argumenten het zwaarst moeten wegen.

De gevolgen van multilateralisatie

De multilateralisatie van het handels- en betalingsverkeer is een veel omstreden onderwerp; het lijkt mij daarom nuttig, dat hierover in dit blad een openbare discussie wordt gevoerd. Het artikel van Drs. de Heer, dat vorige week in dit blad is verschenen als een reactie op het artikel van schrijver dezès over „Multilateralisatie van het handels- en betalingsverkeer” in „E.-S.B.” van 8 januari jl., lijkt mij een waardevolle bijdrage in deze discussie.

In zijn artikel komt Drs. de Heer o.a. tot de conclusie dat ons grondstoffenarme land met een economie, welke in belangrijke mate is gebaseerd op de ruil van agrarische produkten en eindfabrikaten tegen grondstoffen en half-fabrikaten, een vitaal belang heeft bij een zo groot mogelijke mate van vrijheid in het internationale handels- en betalingsverkeer. Deze conclusie kan ik in haar algemeenheid uiteraard volkomen onderschrijven. Ik moge hierbij allereerst aantekenen, dat het een illusie zou zijn te menen dat een dergelijke vrijheid van het handels- en betalingsverkeer op korte termijn kan worden verwezenlijkt in landen met een min of meer dirigistische economie als bijv. de Oosteuropese landen en Spanje; het feit dat het juist deze landen zijn met welke Nederland nog bilaterale betalingsakkoorden heeft, is m.i. reeds een aanwijzing, dat men met het toestaan van een grotere bestedingsvrijheid van onze valuta aan andere landen voorzichtiger moet zijn naarmate deze landen zelf minder bereid of in staat zijn de spelregels van een vrije internationale concurrentie te aanvaarden.

Bij de vrijmaking van het internationale betalingsverkeer moet men een duidelijk onderscheid maken tussen het *monetaire* en het *handelspolitieke* aspect. Hoewel de bilaterale betalingsakkoorden met de daaraan verbonden swingkredieten oorspronkelijk slechts zijn bedoeld om het vastgelopen internationale betalingsverkeer van na de oorlog weer op gang te brengen, zijn deze akkoorden in de praktijk geworden tot een handelspolitiek wapen, dat, zoals ik later zal aantonen, in bepaalde gevallen een stimulerende invloed op onze export kan uitoefenen. Het is begrijpelijk, dat er in een land als het onze, dat van alle Westeuropese landen verreweg het meest afhankelijk is van zijn export (de export van goederen en diensten maakt ruim 60 pCt. van ons nationale inkomen uit!), weerstanden

worden opgeroepen, wanneer men een dergelijk handelspolitiek wapen uit handen geeft, terwijl concurrerende landen nog wel dit wapen kunnen hanteren. Immers, het gaat er niet zo zeer om een kunstmatige bescherming van onze export te handhaven, als wel te voorkomen, dat onze export wordt benadeeld door concurrentie van andere landen, die wel beschikken over kunstmatige middelen om hun export te stimuleren, waarvan de met het bilateralisme verbonden bestedingsdwang veelal het belangrijkste is.

Het exportstimulerende effect van een bilateraal verdrag bestaat — zoals bekend — voor ons land hierin, dat het partnerland de door zijn export verdiende akkoord-guldens slechts in ons land kan besteden en daardoor in bepaalde gevallen eerder geneigd zal zijn Nederlandse exportprodukten te kopen dan zonder deze bestedingsdwang. Zuiver monetair gezien bestaat, zoals Drs. de Heer terecht opmerkt, deze bestedingsdwang niet, omdat er van Nederlandse zijde de verplichting aanwezig is voorbij een zekere grens, aangegeven door de swing, posities in akkoord-guldens af te dekken in andere, meestal transferabele, valuta. In de praktijk bestaat deze bestedingsdwang echter wel degelijk, doordat nl. de landen, met welke Nederland in een bilaterale verhouding staat, het met het bilaterale akkoord onverbrekkelijk verbonden swingkrediet meestal permanent en volledig uitputten: indien het partnerland overschotten in het handels- en dienstenverkeer met ons land zou kweken, betekent zulks, dat het in de eerste plaats dit krediet moet gaan aflossen en vervolgens zelf krediet moet gaan verlenen aan ons land, alvorens het partnerland transferabele valuta kan gaan opeisen. Het partnerland zal er dus naar streven het betalingsverkeer in evenwicht te houden, hetgeen het land er toe zal brengen de verdiende akkoord-guldens in ons land te besteden. Men zou kunnen opmerken dat *monetair* gezien een dergelijke methode, waarbij het swingkrediet permanent eenzijdig wordt uitgeput, geen fraaie constructie is. *Handelspolitiek* gezien is het echter een praktische methode, die onze export in bepaalde gevallen ten goede komt, resp. voorkomt dat onze export wordt benadeeld door concurrentie van landen, die wel dergelijke bilaterale methoden toepassen.

(Terloops zij nog opgemerkt, dat in het geval het partnerland een structureel tekort in het verkeer met ons land heeft en geregeld met andere valuta's suppleert, multilateralisatie weinig feitelijke betekenis heeft, afgezien van de door het partnerland meestal niet gaarne geaccepteerde verplichting tot afflossing van het swingkrediet. Een bestedingsdwang is in dit geval overigens niet nodig).

In het artikel van Drs. de Heer wordt bestreden, dat er van het bilateralisme een exportstimulerende werking uitgaat en wordt gesteld, dat het evenwicht in het handelsverkeer slechts kan worden bereikt op een laag niveau, d.w.z. niet de Nederlandse export zal worden gestimuleerd, maar het partnerland zal zijn export naar ons land afremmen om het evenwicht te bereiken. Dit zou dus betekenen, dat het vasthouden aan de bilaterale binding zou kunnen leiden tot een vermindering van het handelsverkeer in beide richtingen.

De hier genoemde argumentatie is m.i. aanvechtbaar en wel omdat deze te algemeen is gesteld en te weinig rekening houdt met de handelspolitieke realiteit. Het trekken van conclusies inzake de gevolgen van multilateralisatie, gebaseerd op een algemene theorie, is m.i. niet aan te bevelen, omdat deze gevolgen van geval tot geval verschillen en men met name een aantal factoren, welke ik in mijn vorige artikel reeds heb genoemd, in de beschouwing moet betrekken om tot een juist oordeel in deze te komen. De conclusie, dat bilateralisme het handelsverkeer in beide richtingen zal benadelen, moge in bepaalde omstandigheden juist zijn, in andere omstandigheden is het omgekeerde waar. Landen, welke vnl. eindprodukten exporteren, waaronder veel „zwakke” produkten, zoals bijv. Tsjechoslowakije, zullen er in het algemeen naar streven hun export, ook naar ons land, op een zo hoog mogelijk niveau te handhaven en zullen voor het tegoed in akkoordguldens een aanwending zoeken, zoals bijv. in het geval van Tsjechoslowakije, door voor hun goederenvervoer in ruime mate gebruik te maken van Nederlandse schepen.

Een dergelijke situatie is niet vergelijkbaar met die in Argentinië en Brazilië, welke in grote mate essentiële grondstoffen en voedingsmiddelen exporteren. Laatstgenoemde landen hebben inderdaad onder het bilaterale akkoord met Nederland hun exporten afgeremd, ten einde voor hun exportprodukten zo veel mogelijk transferabele en convertibele valuta's te verkrijgen, zodat de multilateralisatie daar bepaalde voordelen, met name voor onze import, heeft opgeleverd. Gezien de volkomen verschillende handelspolitieke situatie, zou het echter onjuist zijn de conclusies, die t.a.v. het handelsverkeer met Argentinië en Brazilië gelden, zonder meer toe te passen op het handelsverkeer met de Oosteuropese landen. Overigens dienen niet alleen de voordelen van het multilaterale betalingsstelsel met genoemde Zuidamerikaanse landen in het licht te worden gesteld. Het is bijv. de vraag, of het multilaterale systeem met Brazilië goede resultaten voor onze export heeft opgeleverd. Vergelijkt men de Nederlandse export naar Brazilië onder het bilaterale systeem met die onder het multilaterale, dan blijkt dat in de vier „bilaterale jaren”, voorafgaande aan de inwerkingtreding van de „Haagse Club” in 1955, dus van 1951-1954, de Nederlandse export naar Brazilië per jaar gemiddeld ruim f. 90 mln.

Barratts OF BRITAIN

VOOR HERENSCHOENEN
VAN STANDING

BATA INTERNATIONAL

AMSTERDAM - KALVERSTRAAT

(Advertentie)

bedroeg, tegen gemiddeld f. 35 mln. in de „multilaterale jaren” 1956 en 1957.

De conclusie van Drs. de Heer dat er weinig grond zou bestaan voor de vrees dat multilateralisatie van het betalingsverkeer in een enigszins aanmerkelijke mate onze export zou schaden, meen ik in haar algemeenheid in twijfel te mogen trekken. Het zij mij toegestaan ter illustratie hiervan een recent voorbeeld uit de praktijk te noemen, waaruit m.i. blijkt, dat multilateralisatie in bepaalde gevallen directe nadelige gevolgen voor onze export oplevert, waarbij het twijfelachtig is of de indirecte voordelen, welke via de vergroting van het internationale veelhoeksverkeer tot stand komen, hier tegen opwegen. In 1957 is Uruguay opgenomen in de transferabele guldenzone, terwijl verschillende Westeuropese landen nog een bilaterale betalingsregeling met genoemd land hebben. Toen Uruguay in het begin van 1958 in een précaire deviezenpositie kwam te verkeren, besloot het slechts invoervergunningen voor een aantal goederen te verstrekken, mits deze afkomstig waren uit landen, waarmede een bilaterale betalingsovereenkomst is gesloten. *Importen uit andere Staten werden slechts toegestaan, voor zover kon worden aangetoond dat de betreffende goederen niet konden worden betrokken uit bilaterale partnerlanden.*

Ondanks het feit dat Nederland vele jaren de grootste afnemer van het belangrijkste Uruguyaanse exportprodukt (wol) is geweest en steeds voor een veel groter bedrag aan Uruguyaanse produkten heeft gekocht dan Uruguay in Nederland heeft besteed, heeft Uruguay een dergelijke sterk discriminerende maatregel tegen ons land genomen; een maatregel, welke ons onder een bilateraal systeem ongetwijfeld gespaard was gebleven! Niet alleen werden voor de bilaterale landen grotere invoermogelijkheden geopend dan voor de multilaterale, maar bovendien werden deze laatste in bepaalde gevallen gedwongen ten minste zes maanden krediet te geven. Nederlandse firma's, welke jarenlang geregeld naar Uruguay exporteerden, ondervonden, dat hun vaste afnemers plotseling werden gedwongen — zonder dat er in het commerciële vlak enige aanleiding toe was, doch zuiver uit valulaire overwegingen — in bilaterale landen te kopen, hetgeen uiteraard ernstige nadelen voor de betreffende Nederlandse firma's met zich bracht.

Men vergeve mij, dat ik hier wat meer in details van een enkel voorbeeld heb moeten treden, maar dit voorbeeld — en er zijn er meer! — was m.i. nodig om aan te tonen, dat algemene beschouwingen over de voordelen van multilateralisatie, hoe juist op zichzelf ook, niet zonder meer kunnen worden toegepast in het handelspolitieke spel

zonder daarmee in bepaalde gevallen ernstige schade aan de Nederlandse export toe te brengen. In het geval van Uruguay zal een protest van Nederlandse zijde tegen de toegepaste discriminatie wellicht nog tot een verbetering van de ongewenste situatie kunnen leiden, doch ik moge erop wijzen, dat de landen met welke Nederland nog bilaterale verdragen heeft, juist de landen zijn met een gedirigeerde economie, waarbij er veelal geen sprake is van een invoer door vrije ondernemers op grond van commerciële motieven, zodat een eventuele discriminatie in die landen wel uiterst moeilijk aantoonbaar is.

Het zij mij vergund een opmerking te maken over een ander argument in het artikel van Drs. de Heer, nl. dat Nederland door handhaving van de bestaande bilaterale

bindingen steeds meer in een geïsoleerde positie dreigt te geraken. Ik moge erop wijzen, dat België, Frankrijk, Denemarken, Noorwegen, Zweden en Zwitserland nog bilaterale betalingsakkoorden handhaven met de meeste der landen tot welke Nederland in een bilaterale verhouding staat. Voorts vermeldt het laatste jaarverslag van het I.M.F. dat er nog ruim 300 bilaterale betalingsakkoorden bestaan, waarvan meer dan de helft met Oosteuropese landen en China. Van een isolement van Nederland in deze is er m.i. dus nog nauwelijks sprake.

Men zou zich de vraag kunnen stellen, waarom landen als Engeland en West-Duitsland eerder dan ons land de stap op weg naar groter transferabiliteit van hun valuta hebben gezet. Afgezien van de bijzondere positie van Engeland, welks valuta binnen de sterling area reeds een multilateraal karakter heeft, meen ik de reden hiervan meer in het algemeen te kunnen vinden in het feit, dat deze landen een sterker exportpakket hebben, d.w.z. een relatief veel groter aantal zgn. essentiële producten exporteren dan ons land, waardoor een groter transferabiliteit nauwelijks risico's met zich kan brengen. Het zijn immers juist de zgn. niet-essentiële goederen (die nu eenmaal structureel een groot deel van de Nederlandse uitvoer uitmaken) die door discriminaties het eerst worden getroffen, omdat deze in het partnerland van minder belang worden geacht voor de nationale economie. Van landen met een min of meer gedirigeerde economie, welke in een moeilijke deviezenpositie geraken, bijv. ten gevolge van een inflatoire overbesteding, kan men verwachten, dat zij belemmeringen in de weg zullen leggen, niet aan de import van alle goederen die additioneel worden geïmporteerd als gevolg van deze overbesteding, doch alleen aan de invoer van minder essentiële goederen over de gehele linie, hetgeen leidt tot een scheeftrekking van een „normaal” handelspatroon. Wanneer een land als bijv. Spanje een dergelijk inflatoir beleid voert, dat een geforceerde verschuiving van zijn invoer ten nadele van de Nederlandse uitvoer tot gevolg kan hebben, kan men m.i. niet van Nederland verwachten, dat het met een royaal gebaar guldentransferabiliteit zal aanbieden zonder dat van Spaanse zijde duidelijke garanties voor onze export van goederen en diensten worden gegeven.

In zijn artikel komt Drs. de Heer tot de eindconclusie dat de bilaterale akkoordverhoudingen, welke ons land nog onderhoudt, zich zelf hebben overleefd. Hierop zou ik willen antwoorden: zuiver *monetair* gezien hebben deze akkoorden zich wat betreft de Nederlandse situatie reeds vele jaren overleefd, omdat het oorspronkelijke doel waarvoor zij werden gesloten, nl. het weer op gang brengen van het vastgelopen internationale betalingsverkeer, reeds grotendeels is bereikt. (Of deze redenering ook opgaat voor al onze bilaterale partnerlanden staat m.i. echter nog niet vast). *Handelspolitiek* gezien hebben deze akkoorden zich echter niet overleefd en zullen zij zich niet overleven, zo lang er nog belangrijke concurrerende landen zijn, welke dit handelspolitieke wapen hanteren om te trachten hun export op te voeren ten koste van o.a. de Nederlandse export.

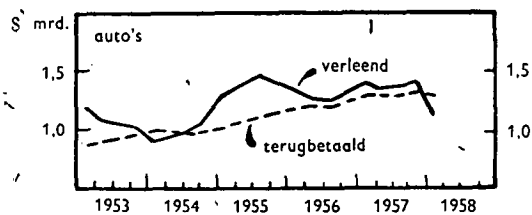
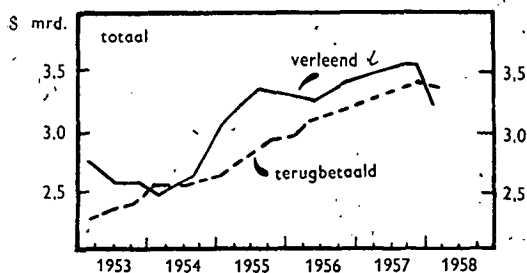
Bij de afweging van de monetaire en handelspolitieke zienswijzen, meen ik — met alle waardering voor de monetaire argumenten — dat, gezien de grote afhankelijkheid van de Nederlandse economie van de export, de handelspolitieke argumenten hier het zwaarst moeten wegen.

's-Gravenhage.

H. H. COLJÉ, ec. drs.

Afbetalingskrediet in de Verenigde Staten

Per ultimo februari jl. beliep het uitstaande afbetalingskrediet in de Verenigde Staten volgens „Survey of Current Business” van april jl. \$ 43 mrd. De stijging van februari 1957 op februari 1958, ad \$ 2,3 mrd., was de geringste toeneming van jaar op jaar sedert februari 1955. In het vierde kwartaal van 1957 namen de nieuw verleende kredieten — na correctie voor seizoensinvloeden — een weinig en in de eerste maanden van dit jaar sterk af. In februari waren de terugbetaalde kredieten groter dan de nieuw verleende, hetgeen betekent dat het totaal uitstaande krediet voor het eerst sedert 1954 een daling vertoonde.

Bovenstaande grafieken doen zien, dat de afnemering van het totale afbetalingskrediet in hoofdzaak moet worden toegeschreven aan de daling van de voor aankoop van auto's verleende kredieten. De afnemering van de autokredieten was overigens kleiner dan de daling van de totale auto-aankopen, hetgeen erop wijst, dat naar verhouding meer auto's op afbetaling worden gekocht. Bovendien is er sprake van een tendentie naar langere looptijden: het aantal nieuwe contracten met een looptijd van meer dan 2,5 jaar was in begin 1958 aanzienlijk groter dan een jaar geleden.

Schrijver vergelijkt in dit artikel de financieringsmethoden en -problemen van de gemeenten in de Benelux-landen. In Luxemburg doen zich geen problemen voor, die de bijzondere aandacht vragen. De Belgische gemeenten lijden onder de druk van een verkapte bestedingsbeperking. De vrijheid der Belgische gemeenten is zo aan banden gelegd, dat van financieringsproblemen zoals wij die in Nederland kennen geen sprake is. Terwijl de centrale overheid in België de gemeentelijke investeringsbedrijvigheid — zij het op een weinig elegante manier — afremde, heeft de centrale overheid in Nederland een tegenovergesteld beleid gevoerd en de inflatoire financiering van de Nederlandse gemeenten in de hand gewerkt. Een steeds nauwere samenwerking in Benelux-verband zou er naar schrijvers mening niet toe mogen leiden, dat in Nederland de richting van het Belgische financierings- en investeringssysteem zou worden ingeslagen.

De financiering der gemeentelijke investerings in de Benelux-landen

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten hebben op 9 en 10 mei jl. te Brussel een Benelux-conferentie gehouden over de financiering der gemeentelijke investeringen. Van Nederlandse zijde was een rapport uitgebracht, samengesteld door de heren A. Vogel, directeur van de N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten en J. Hasper, secretaris der gemeente Rotterdam. Het Belgische rapport was van de hand van de heer M. van Audenhove, secretaris-generaal van het Gemeentekrediet van België. Staande de vergadering werd nog een rapport aangeboden door de heer Victor Feijder van het Ministerie van Binnenlandse Zaken van Luxemburg. Uiteraard ging de meeste belangstelling uit naar het Nederlandse rapport, dat door de heer Vogel was verzorgd, behandelde meer in het bijzonder de financiering van de gemeentelijke investeringen, terwijl de heer Hasper het accent op de gemeenten en de conjunctuurpolitiek had gelegd. Het rapport van de heer Van Audenhove bestreek de gehele problematiek.

Tussen het Nederlandse en het Belgische rapport — en dit was wel zeer opvallend — bleek een grote tegenstelling te bestaan. Ging het Nederlandse rapport uit van de huidige moeilijkheden, die de financiering der gemeentelijke investeringen ondervindt ten gevolge van een tekort aan besparingen, typisch kenmerk van een te ver voortgeschreden hoogconjunctuur, het Belgische rapport ging daarentegen uit van een geheel tegengestelde situatie, zodat daar het accent lag op een bestrijding van de depressie. Dit zou voor een buitenstaander wellicht aanleiding kunnen geven tot het stellen van de vraag, of de financieel-economische toestand in België dan zo gans anders is dan in ons land. Als men echter niet geheel vreemd staat tegenover de gang van zaken op de Belgische kapitaalmarkt en bekend is met het feit dat, evenals op tal van andere buitenlandse kapitaalmarkten, zich ook in België verkrapingsverschijnselen hebben voorgedaan, doet deze tegenstelling tussen de Nederlandse en Belgische preadviezen enigszins wonderlijk aan. Het is ons — ook tijdens het congres — niet voldoende duidelijk geworden waaraan deze tegenstelling in de rapporten te wijten is. Dat is jammer, doch gelukkig is onze aanvankelijke vrees, dat de Benelux-gedelegeerden dien-

tengevolge wel langs elkaar heen zouden praten niet, bewaarheid geworden, al leek het er overigens in de eerste werkbijeenkomst veel op, dat er van een vruchtbare gedachtenwisseling weinig terecht zou komen. In de tweede werksitting kwamen echter al spoedig de problemen meer en meer uit de verf, zodat het ten slotte voor de Nederlandse deelnemers mogelijk was vrij concrete conclusies te trekken omtrent de verhoudingen in België, conclusies welke niet waren af te leiden uit het rapport van de Belgische preadviseur. Deze tweede werksitting was — in tegenstelling met de eerste bijeenkomst — dan ook bepaald boeiend en men had, zo is het ons althans overkomen, bijna het gevoel de ontknoping van een drama in een spannend toneelstuk mee te maken.

Een vergelijkende studie op het punt van de investeringen in België en Nederland blijkt geen eenvoudige zaak te zijn. Het rapport van de Belgische preadviseur begon dan ook met de opmerking, dat van de investeringen der gemeenten in België geen nauwkeurige statistiek bestaat, welke hierover voldoende voorlichting geeft. Dit dus in tegenstelling met hetgeen in Nederland het geval is. Ter conferentie werden hierover nogal enige kritisch klinkende opmerkingen gemaakt.

Onderstaand overzicht geeft een beeld van de omvang van de gemeentelijke investeringen in België, Nederland en Luxemburg. De cijfers voor België zijn, zoals de Belgische preadviseur opmerkte, verre van perfect en met aanzienlijke vertraging opgesteld.

Jaar	Gemeentelijke investeringen in		
	België (in mln. fr.)	Nederland (in mln. gld.)	Luxemburg (in mln. fr.)
1948	2.645,3	791	—
1949	2.092,1	979	293,4
1950	2.954,8	1.300	330,4
1951	3.226,7	1.380	375,5
1952	2.779,7	— a)	335,1
1953	4.644,8	1.178	399,8
1954	5.907,0	1.242	417
1955	— b)	1.381	426,7
1956	— b)	1.740	547
1957	— b)	2.085	780

a) In verband met wijziging grondslag statistiek niet beschikbaar.
b) Nog niet bekend.

Vergelijken wij de omvang van de investeringen in België en Nederland met elkaar en nemen wij daarvoor het jaar 1954, dan kunnen wij concluderen, dat voor België de gemeentelijke investeringen op rond f. 470 mln. kunnen worden gesteld, terwijl voor Nederland daartegenover een bedrag van rond f. 1.240 mln. moet worden gesteld.

Blijkens uitlatingen van de preadviseurs schijnt de situatie in het algemeen gesproken zo te zijn, dat de Nederlandse gemeenten in de laatste jaren het viervoud investeerden van de Belgische gemeenten. Eén der voornaamste oorzaken daarvan is het feit, dat de sociale woningbouw (woningwetbouw) in België buiten de gemeenten omgaat en verzorgd wordt door speciaal daarvoor opgerichte maatschappijen. Ook hebben de Belgische gemeenten minder investeringen in bedrijven te verrichten. Hier komt duidelijk het verschil in taak tussen de Belgische en Nederlandse gemeenten in tot uitdrukking en impliciet tevens het verschil in kapitaalbehoefte. Doch er zijn nog meer verschillen.

In tegenstelling tot hetgeen in Nederland het geval is, blijkt dat in België van rijkswege — en daarnaast ook nog in mindere mate vanwege de provincies — aan de gemeenten belangrijke kapitaalsubsidies worden verstrekt, waardoor de kapitaalbehoefte (in de vorm van leningen) van de Belgische gemeenten uiteraard nog beperkter van omvang is. Het hieronder volgende overzicht geeft daarvan een beeld.

Jaar	Leningen door het Gemeentekrediet verstrekt	Subsidieën door de hogere overheden gestort	Totalen
(in duizenden fr.)			
1948	1.301.246	1.362.237	2.663.483
1949	1.815.743	1.419.258	2.235.001
1950	3.181.666	1.854.731	5.036.397
1951	2.895.360	2.551.131	5.446.491
1952	2.539.275	2.503.388	5.042.663
1953	2.565.042	2.592.466	5.157.508
1954	3.649.839	2.277.946	5.927.785
1955	4.315.301	2.260.539	6.575.840
1956	3.562.481	2.329.464	5.891.945
1957	2.602.747	2.389.506	4.992.253

De resterende middelen worden door de gemeenten opgenomen bij het Gemeentekrediet van België. De vier grote steden uitgezonderd — want hun behoeften zijn zodanig, dat zij een te belangrijk aandeel in de middelen, waarover de maatschappij beschikt, zouden opsorpen — doen alle Belgische gemeenten uitsluitend beroep op het Gemeentekrediet om de leningen te verkrijgen, nodig tot financiering van hun investeringen.

Als wij nagaan wat in België de belangrijkste financieringsbronnen der gemeentelijke investeringen zijn, dan blijkt, dat wij vier categorieën kunnen onderscheiden:

1. de kapitaalsubsidies van Rijk en provincies voor de uitvoering van sommige openbare werken;
2. de leningen voornamelijk aangeaan bij het Gemeentekrediet of rechtstreeks op de kapitaalmarkt geplaatst, nl. voor de vier grote steden (Brussel, Antwerpen, Gent en Luik);
3. eventuele begrotingsoverschotten;
4. de opbrengsten van de verkoop van eigendommen.

Met name vooral de Staat, verleent zoals wij zagen, belangrijke kapitaalsubsidies om de gemeenten en ook de provincies te stimuleren bepaalde objecten uit te voeren, maar tevens is de centrale overheid daardoor in staat de provinciale en de gemeentelijke investeringen te coördineren. Het is de centrale overheid, die door middel van haar systeem van kapitaalsubsidies een zeer belangrijke vinger

in de pap blijkt te hebben bij de beslissing over de vraag, of bepaalde investeringen al dan niet zullen worden uitgevoerd. Bovendien kan de centrale overheid aan de gemeenten zgn. werknormen opleggen, regelen stellen betreffende de keuze van aannemers, de omwerking van ingediende gemeentelijke plannen beïnvloeden, terwijl zij op nog veel meer punten invloed kan uitoefenen.

Verder mogen de Belgische gemeenten geen investeringen uitvoeren, tenzij zij de beschikking blijken te hebben over de nodige financieringsmiddelen, hetzij uit hoofde van de opbrengst van een geldlening, hetzij uit anderen hoofde (wens no. 2 uit het jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1957, blz. 133).

Als wij hiertegenover de toestand in Nederland stellen, dan constateren wij belangrijke verschillen. In de eerste plaats de veel grotere kapitaalbehoefte bij de Nederlandse gemeenten als gevolg van de veel ruimere gemeentelijke taak. Daarnaast kent men in Nederland het systeem van de kapitaalsubsidies praktisch niet. Verder het ontbreken — behalve in abnormale omstandigheden — van een centraal financieringsinstituut en tenslotte de minder stringente liquiditeitsvoorschriften in ons land.

Men mag dan ook rustig spreken van fundamentele verschillen, zodat de Belgische gemeenten de financieringsproblemen, waarmede haar Nederlandse zusters worstelen, niet kennen.

Men kan zich afvragen welk systeem de voorkeur verdient. De beantwoording van deze vraag hangt echter mede af van welke zijde men deze vraag beziet. Men kan haar door een zuiver monetaire bril bezien, maar dat is een zeer eenzijdige benadering. Men kan ook andere aspecten erin betrekken en dan denken wij bijv. aan de zelfstandigheid der gemeenten. Zuiver monetair gesproken lijkt het Belgische systeem van financiering der gemeentelijke investeringen heel wat aantrekkelijker dan het Nederlandse stelsel. Maar wat geeft de praktijk te zien? Op de tweede werkzitting heeft een der Belgische vertegenwoordigers een klaagzang laten horen, die boekdelen spreekt. Deze gedelegeerde begon met op te merken, dat de Belgische gemeenten officieel geen bestedingsbeperking kennen, maar, zo zei hij, de toestanden in België zijn voor de gemeenten veel erger dan in Nederland. De zelfstandigheid der Belgische gemeenten is door het bestaande systeem volkomen in het gedrang geraakt en de gemeenten zijn tegenover de centrale overheid gedwongen zich als bedelaars te gedragen. Tal van projecten door de gemeenten bij het Rijk ingezonden in verband met de kapitaalsubsidies worden zonder meer ten departemente in een lade opgeborgen.

Uit het betoog van deze inleider viel de conclusie te trekken, dat ook de Belgische gemeenten met een investeringsbeperking hebben te maken, zij het in een meer verkapt — en daardoor in een nog minder aantrekkelijke — vorm dan de Nederlandse gemeenten. Het mes snijdt in tijden van kapitaalschaarste van twee kanten in het vlees der Belgische gemeenten. In de eerste plaats doordat het Rijk minder royaal wordt met het geven van kapitaalsubsidies en in de tweede plaats doordat Gemeentekrediet onder dergelijke omstandigheden genoodzaakt is haar kredietverlening te beperken. Dit geschiedt in de vorm van een kapitaaldistributie.

Het slot van alles was, dat men van verscheidene kanten het geluid kon beluisteren, dat een steeds nauwere samenwerking in Benelux-verband er niet toe zou mogen leiden, dat in Nederland de richting van het Belgische financierings-

en investeringssysteem zou worden ingeslagen. Als men naar elkaar zou moeten toegroeien, dan zou dit een toegroeien naar het Nederlandse systeem moeten zijn. Ongewijfeld een interessante conclusie. Bovendien met recht gesteld. Zo er voor de Belgische gemeenten nog enige vrijheid van handelen ten aanzien van hun investeringsbeleid bestaat, dan is het toch wel een uitermate beperkte vrijheid.

In verband met het feit, dat het Luxemburgse rapport eerst staande de vergadering werd aangeboden, is het ons — en naar wij aannemen is het alle gedelegeerden ongetwijfeld zo vergaan — op bepaalde punten niet geheel duidelijk geworden hoe het financieringsprobleem in Luxemburg ligt. Niettemin kon toch in grote lijnen wel een beeld verkregen worden van de situatie, zoals deze in Luxemburg ligt. Ook in Luxemburg verstrekt de Staat kapitaalsubsidies aan de gemeenten en deze subsidies vertonen — echter alleen in absolute cijfers gesproken — een stijging. De gemeenten blijken in afnemende mate hun investeringen uit de gewone dienst te financieren. Dit betekent dus een toenemend beroep op de kapitaalmarkt. Het gevolg hiervan is, dat de totale gemeentelijke schuld gedurende de laatste jaren een merkbare stijging is gaan vertonen. Overigens blijkt, dat slechts in zeer beperkte mate een *direct* beroep op de kapitaalmarkt pleegt te worden gedaan. Er bestaat echter in Luxemburg — en dit in tegenstelling met België en Nederland — geen bankinstelling, die zich uitsluitend bezig houdt met kapitaalverstrekking aan de gemeenten. Wel zou men kunnen zeggen, dat in Luxemburg in zekere zin de Caisse d'Épargne de l'État deze rol vervult. Bijzondere financieringsmoeilijkheden doen zich momenteel in Luxemburg niet voor, al moet geconstateerd worden, dat een contractie van de beschikbare middelen bij de financiële instellingen, waarbij de Luxemburgse gemeenten plegen te lenen, in het bijzonder bij de Caisse d'Épargne de l'État, op het ogenblik de investeringsactiviteit van de gemeenten enigszins afremt.

Het is interessant een vergelijking te maken tussen de Bank voor Nederlandsche Gemeenten en het Gemeentekrediet van België. Deze instellingen vertonen enige typische verschillen, waarvan het de moeite loont deze even in het licht van de schijnwerper te plaatsen. Het Gemeentekrediet van België is een bank *van* de gemeenten, de Nederlandse instelling een bank *voor* de gemeenten (bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten bezit de Staat 50 pCt. der aandelen). De Bank voor Nederlandsche Gemeenten neemt op de kapitaalmarkt leningen op tegen de gebruikelijke marktvoorwaarden en zij verstrekt deze leningen op haar beurt weer aan de gemeenten, waarbij met bijzondere wensen rekening wordt gehouden. De werkwijze van het Gemeentekrediet van België is heel anders. Gemeentekrediet werd bijna een eeuw geleden opgericht om te helpen bijdragen tot het bevorderen van het sparen. Zo ontvangt het o.a. inlagen op spaarboekjes. Wij zien hier het Gemeentekrediet dus als spaarinstelling uit de bus komen, een functie, die de Bank voor Nederlandsche Gemeenten niet vervult. Daarnaast geeft Gemeentekrediet zgn. kasbons (een soort spaarbrieven) uit met een looptijd variërende van 1 tot 10 jaar. Gemeentekrediet financiert aldus de gemeentelijke investeringen met spaargelden, belegd op korte en halfjarige termijn. Zij doet dit dus — zulks in tegenstelling met haar Nederlandse zusterinstelling — niet door het plaatsen van langlopende leningen op de kapitaalmarkt. Het hier geschetste systeem wordt al jaren toegepast en

dateert uit de tijd na de eerste wereldoorlog, toen de Belgische spaarders een afkeer begonnen te vertonen van beleggingen op lange termijn. Deze aarzeling schijnt bij de Belgische spaarders nog steeds aanwezig te zijn. De beide wereldoorlogen en de devaluaties hebben blijkbaar in dit opzicht wel hun stempel op de Belgische spaarder gedrukt. De Belgische preadviseur noemde dit zelfs één der meest karakteristieke trekken van de kapitaalmarkt.

Deze financieringspolitiek stelt uiteraard bijzondere eisen aan de liquiditeit van het Gemeentekrediet van België. Het liquiditeitsprobleem, dat in Nederland de individuele gemeenten ieder voor zichzelf moeten oplossen, behoeft in België — met uitzondering van de vier grote steden — alleen door Gemeentekrediet te worden opgevangen en is naar de Belgische rapporteur mededeelde in voldoende mate verzekerd.

Overzien wij nog eens het geheel, dan blijkt, dat de financieringsmethoden en -problemen van de gemeenten in ons Benelux-gebied nogal uiteenlopen. In Luxemburg, om met onze kleinste partner te beginnen, doen zich — zoals wij zagen — geen problemen voor, die de bijzondere aandacht vragen, al leidt ook in dit land de kapitaalverkrapping tot een afremmen van de gemeentelijke investeringen. De Belgische gemeenten lijden onder de druk van een verkapte bestedingsbeperking. De vrijheid der Belgische gemeenten is zo aan banden gelegd, dat van financieringsproblemen zoals wij die in ons land kennen geen sprake is. Enerzijds kan de centrale overheid door haar wijzigingen in de kapitaalsubsidies de omvang van de gemeentelijke investeringen reguleren, terwijl anderzijds van de centrale kapitaalvoorziening (lees: kapitaaldistributie in de huidige omstandigheden) door middel van het Gemeentekrediet van België eveneens een regulerende werking uitgaat. Ten slotte gaat van de stringente liquiditeitsvoorschriften, die voor de Belgische gemeenten gelden, mede een remmende werking uit.

In ons land gaven de gemeentelijke investeringen daarentegen ondanks de toenemende kapitaalschaarste een stijging te zien. Deze toeneming der gemeentelijke investeringen werd — wij citeren het jaarverslag van De Nederlandse Bank over 1957 — grotendeels veroorzaakt, of althans gestimuleerd, door het door de Regering gevolgde woningbouwbeleid.

Wij constateren — en menen dat het wel nuttig is dit eens met een zekere nadruk te doen — dat de centrale overheid in België de gemeentelijke investeringsbedrijvigheid (zij het op een weinig elegante manier) afremde, terwijl daarentegen de centrale overheid in Nederland een tegenovergesteld beleid heeft gevoerd. Wij hebben in protocollen over de Benelux wel eens iets gelezen over coördinatie in de conjunctuurpolitiek! Daarnaast heeft de centrale overheid in Nederland juist door opheffing van het rentegamma op de geldmarkt (intussen weer ingevoerd) en door handhaving van het rentegamma op de kapitaalmarkt — een wel zeer merkwaardige en inconsequente beleidslijn — de inflatoire financiering van de Nederlandse gemeenten in de hand gewerkt. Dat telkenmale de gemeenten toch weer als de verantwoordelijke schuldigen voor de huidige toestand worden aangewezen, is wel uiterst pijnlijk.

De vraag of wij dan ook in ons land niet beter naar een oplossing kunnen zoeken in de geest van het Belgische systeem is, als zij rijst, een begrijpelijke vraag. Het zou overigens uitgesloten zijn dit systeem over te nemen, maar gesteld, dat dit mogelijk was, dan nog zouden wij het niet

De research, die aan de tegenwoordige „grote” ontwikkeling van de techniek ten grondslag ligt, kan slechts worden verricht door specialisten, die in het algemeen gegraduateerden zullen zijn. De kapitaalinvestering die nodig is voordat men deze research kan verrichten is zo groot, dat de onafhankelijke uitvinder, d.i. de uitvinder die niet in dienstverband werkt, zich niet bewegen kan op het niveau van de techniek, waarop hij zijn uitvindingen zou moeten doen. Voorts is meestal de omvang van het te verrichten onderzoek zo groot, dat taakverdeling en dus teamwork noodzakelijk is. Toch wordt een belangrijk — hoewel als functie van de tijd afnemend — aantal uitvindingen gedaan door niet gegraduateerden en door onafhankelijke uitvinders. Het onafhankelijke uitvinden heeft evenwel in veel sterkere mate dan het systematisch researchwerk een aleatoir karakter. De fundamentele en toegepaste research richt zich in het bijzonder op de behoeften van de toekomst; de onafhankelijke „kleine” uitvinder naar die van het ogenblik.

De betekenis van uitvindingen

Omtrent het uitvinden is meer bekend dan zou kunnen worden afgeleid uit de woorden, waarmee Jacob Schmookler zijn artikel: „Inventors past and present”¹⁾ aanvangt: „Het uitvinden, te omschrijven als arbeid, gericht op het ontdekken van nieuwe en bruikbare kennis van produkten en processen, is een der voornaamste determinanten van de economische groei. Toch is er weinig over bekend: wie houden zich ermee bezig, waarom en hoe?”. Deze laatste woorden zouden ten onrechte de indruk kunnen vestigen, dat in Nederland, waar toch op zijn minst een zevental zeer grote industriële laboratoria gevestigd zijn, die in geen enkel opzicht behoeven onder te doen voor buitenlandse laboratoria²⁾, waar een hoog ontwikkelde stand van octrooigemachtigden aanwezig is en waar tenslotte bij de Octrooiraad een staf van tegen de 200 ingenieurs, fysici, chemici en andere technici zich dagelijks met de beoordeling van uitvindingen bezig houdt, dat in Nederland zo weinig bekend zou zijn omtrent het uitvinden.

¹⁾ Jacob Schmookler: „Inventors past and present” in „Review of Economics and Statistics”, Vol XXIX, no. 3, augustus 1957, blz. 321 e.v. Zie ook „E.-S.B.” van 13 november 1957.

²⁾ De laboratoria van Philips, B.P.M., Unilever, Staatsmijnen, A.K.U., Organon, P.T.T. Ook de Spoorwegen verrichten in internationaal verband belangrijk researchwerk. Daarnaast verrichten de T.N.O. laboratoria, niet als onderdeel van een bepaalde industrie, doch wel ten behoeve van de industrie, op uitgebreide schaal researchwerk. Op het gebied der „zwarte” industrie wordt in ons land helaas nog te weinig „grote” research verricht.

(vervolg van blz. 471)

wensen te accepteren vanwege de wel zeer ver gaande aantasting van de gemeentelijke zelfstandigheid. Hoe moeilijk het probleem ook is dat zich thans voordoet, er zijn naar ons gevoelen wel betere en meer aanvaardbare oplossingen. Wij stellen dit met enige klem voor het geval, dat hier of daar een pleidooi zou worden gehouden voor het Belgische systeem, teneinde in de toekomst een herhaling van de financieringsmoeilijkheden der gemeenten, zoals wij thans tweemaal hebben ondervonden, te voorkomen. Hetgeen — wij moeten dit achteraf aan het slot van dit artikel toevoegen — intussen reeds is gebeurd.

's-Gravenhage.

J. P. DE LOOFF.

En wat voor Nederland geldt, geldt evenzeer voor andere industriële landen, inclusief — en zelfs in nog versterkte mate — voor Amerika, waaraan Schmookler uitsluitend zijn aandacht wijdt.

Ook bij het verder lezen van het artikel valt op dat Schmookler zijn statistische kennis heeft toegepast op een gebied, dat hem minder vertrouwd is. Hij is zich daar trouwens ook wel van bewust. Al dadelijk aan het begin van het artikel wordt gezegd (blz. 321): „Two limitations of the analysis should be stressed: (a) only patented invention is included, and (b) no appraisal of the relative merits of individual inventions is attempted”. De eerste beperking wordt van gering belang geacht, maar omtrent de tweede zegt Schmookler (blz. 322): „The failure of the analysis to weigh the inventions individually in terms of their potential economic significance is a far more serious but unavoidable defect. That the author is incapable of making such evaluation is certain”. Hij betwijfelt voorts of anderen daartoe in staat zullen zijn. Het zal inderdaad wel niet goed mogelijk zijn langs statistische weg de economische betekenis van uitvindingen te waarderen, maar dit neemt niet weg, dat men op grond van ervaring kan beoordelen, in hoeverre bepaalde categorieën van uitvindingen tot de ontwikkeling van de techniek bijdragen.

Schmookler komt op grond van zijn statistische studies tot resultaten; die naar hij meent een weerlegging zijn van door hem geciteerde (blz. 321) uitspraken van Prof. Galbraith: „There is no more pleasant fiction than that technical change is the product of the matchless ingenuity of the small man forced by competition to employ his wits to better his neighbor. Unhappily, it is a fiction. Technical development has long since become the reserve of the scientist and engineer”³⁾. En van Norbert Wiener: „Invention came to mean, not the gadget-insight of a shopworker, but the result of a careful, comprehensive search by a team of competent scientists”⁴⁾.

Schmooklers statistische resultaten, waaruit blijkt, dat een betrekkelijk groot percentage der uitvinders onaf-

³⁾ J. K. Galbraith: „American Capitalism, The Concept of Countervailing Power”, Boston, 1952, blz. 91.

⁴⁾ „The Human Use of Human Beings”, New York, 1954 2e ed., blz. 115.

hankelijk (d.w.z. geen betaalde researchwerkers) zijn en eveneens een groot aantal uitvinders geen wetenschappelijke of technische graad bezitten, staan evenwel slechts in schijnbare tegenstelling tot de zo juist geciteerde uitspraken. De verklaring hiervoor is, dat niet voldoende rekening is gehouden met de aard van de diverse gebieden waarop verschillende uitvinders werkzaam zijn. Toch heeft Schmookler deze verschillen wel gekend; immers hij zegt (blz. 323): „The hired inventor concentrates in areas amenable to the scientific treatment Wiener had in mind. The independent by contrast works primarily in those sectors of technology not yet firmly grounded in science. Such sectors probably include most consumer goods, many industrial techniques, and a good deal of mechanical equipment. The advantage of the technologist in these areas is not nearly as great, and the relevant industries therefore depend more on independent inventors”. Niettemin laat de schrijver na uit deze verschillen de nodige consequenties te trekken.

In het hiernavolgende zal worden getracht aan te tonen, dat ook al zijn de door Schmookler verkregen resultaten juist — en er is niet voldoende grond daaraan te twifelen — zij niettemin niet kunnen afdoen aan de juistheid van de opvattingen van Galbraith en Wiener. Daartoe zal in de eerste plaats de betekenis van uitvindingen voor de ontwikkeling van de techniek worden gezien.

Een uitvinding is een nieuwe technische maatregel, die kan bestaan in een nieuw voortbrengsel of een nieuwe werkwijze, en die berust op een scheppende gedachte of intuïtief inzicht. Dit kan echter een verschillend karakter vertonen. Het kan in de eerste plaats een wetenschappelijk inzicht zijn, dat aanleiding geeft tot het treffen van een nieuwe technische maatregel, en in de tweede plaats een zuiver constructief inzicht, dat tot de vervaardiging leidt van een nieuw voorwerp of tot de verbetering van een bestaand voorwerp, dat beter aan de eisen van de praktijk voldoet dan soortgelijke reeds bestaande voorwerpen⁵⁾. Het spreekt wel vanzelf dat hier in de praktijk geen scherpe scheidingslijn getrokken kan worden en het één in het ander overgaat.

De ontwikkeling van de moderne techniek berust op research, dit is het zoeken naar wetenschappelijke uitkomsten teneinde deze in de techniek toe te passen. Het eerste gedeelte (het zoeken naar wetenschappelijke uitkomsten) noemt men fundamentele research; het tweede: toegepaste research. Fundamentele research zal meestal niet direct tot uitvindingen leiden; daarvoor zullen de resultaten daarvan eerst de toegepaste research moeten passeren. Het behoeft nauwelijks betoog dat de enorme ontwikkeling van de techniek gedurende de laatste halve eeuw (bijv. op het gebied der elektronica, verbrandingsmotoren, vliegtuigbouw, kunststoffen, farmaceutica en last but not least: toepassing van de atoomfysica) haar basis heeft in de fundamentele research en haar vormgeving verkreeg in de toegepaste research.

Ook hier mag men geen al te scherpe scheiding maken tussen deze twee soorten van research. In de praktijk zullen zij in vele gevallen geleidelijk in elkaar overgaan. Voor de fundamentele research is in de eerste plaats een grote wetenschappelijke kennis vereist. Belangrijke resultaten zal men echter ook hier niet bereiken zonder intuïtief inzicht. Dit zal vooreerst nog niet leiden tot uitvindingen (nieuwe

technische maatregelen) maar tot ontdekkingen (tot dusver onbekende fysische of chemische wetmatigheden). Voor de toegepaste research zal men dit wetenschappelijk inzicht moeten paren aan constructief inzicht (de uitdrukking constructief inzicht is niet helemaal exact, maar de bedoeling is hopelijk wel duidelijk) om tot uitvindingen te komen.

Deze research in haar geheel kan slechts verricht worden in zeer omvangrijke laboratoria en proeffabrieken, waar aan de wetenschappelijke en technische werkers een grote hoeveelheid hulpmiddelen, zowel materiële: instrumenten, materialen, beproevingsmateriaal etc., als menselijke: laboranten, werklieden en administratief personeel, ten dienste staan. De research is dus niet mogelijk zonder een zeer belangrijke kapitaalsinvestering.

Uit deze stand van zaken moet men wel de volgende twee algemene conclusies trekken:

1. De research, die aan de tegenwoordige „grote” ontwikkeling van de techniek ten grondslag ligt, kan slechts verricht worden door specialisten, die in het algemeen gegradueerden zullen zijn. Ongetwijfeld zijn er researchwerkers, die dank zij zelfstudie en vorming in de praktijk tot belangrijke resultaten komen, maar zij vormen een kleine minderheid. Daarnaast kan bij de toegepaste research een dankbaar gebruik gemaakt worden van niet-wetenschappelijk geschoolde technici met een louter constructief inzicht, die aan nieuwe voortbrengselen praktische verbeteringen kunnen aanbrengen. Maar niettemin blijkt Galbraith's stelling: „Technical development has long since become the reserve of the scientist and engineer”, volkomen juist.

2. De kapitaalsinvestering die nodig is voordat men deze research kan verrichten is zo groot, dat de onafhankelijke uitvinder, dus de uitvinder die niet in dienstverband werkt, zich eenvoudig niet bewegen kan op het niveau van de techniek, waarop hij zijn uitvindingen zou moeten doen. Voorts is meestal de omvang van het te verrichten onderzoek zo groot, dat taakverdeling en dus teamwork noodzakelijk is. Natuurlijk zijn er uitvinders, die zonder in dienstverband te werken, toch de beschikking hebben over de middelen, die voor het researchwerk nodig zijn (bijv. in universiteitslaboratoria), maar het gaat er dan ook niet zozeer om of de uitvinder onafhankelijk is van een bepaalde werkgever, maar of hij onafhankelijk van kapitaalgeoderen kan werken. Derhalve zegt ook Wiener terecht: „Invention came to mean, . . . the result of a careful, comprehensive search by a team of competent scientists”, waarbij hij uiteraard slechts het oog heeft op uitvindingen, die bijdragen tot belangrijke ontwikkelingen van de techniek.

Thans blijft nog over het feit te verklaren, dat uit het statistische onderzoek van Schmookler blijkt, dat één belangrijk — hoewel als functie van de tijd afnemend — aantal uitvindingen gedaan wordt door niet gegradueerden en door onafhankelijke uitvinders.

De research, het doelbewust inschakelen van de wetenschap ten dienste van de techniek, is voornamelijk een verschijnsel van de laatste halve eeuw. Maar wij mogen niet vergeten, dat daarnaast de ontwikkeling van de techniek op de sinds eeuwen gebruikelijke wijze als onderstroom blijft voortvloeien. Er worden ononderbroken verbeteringen aangebracht aan alle mogelijke min of meer gestabiliseerde technische producten, voornamelijk gebruiksvoorwerpen en standaardmachinerieën en -procédés. Deze worden niet wesenlijk veranderd, maar zij worden aangepast aan de behoeften van de tegenwoordige tijd. Ten gevolge van de

⁵⁾ Gemakshalve worden niet steeds de woorden voortbrengsel of werkwijze herhaald.

toegenomen concurrentie trachten fabrikanten hun fabricagemethoden te vereenvoudigen of tegemoet te komen aan de wensen en gemakken van de afnemers. Voor het verwezenlijken van deze soort verbeteringen is meestal geen wetenschappelijk inzicht nodig ⁶⁾. Zij kunnen worden uitgedacht door mensen met constructieve en praktische begaafdheid. En deze begaafdheid is iets wat niet geleerd behoeft te worden en vaak zelfs niet kan worden; zij is veeleer analoog aan een artistieke gave. Zij is wat Wiener enigszins denigrerend noemt: „the gadget-insight of a shopworker”, maar wat beter omschreven kan worden als: „constructieve gave”.

Hier ligt een terrein waar de onafhankelijke uitvinder zonder wetenschappelijke vooropleiding resultaten kan bereiken, resultaten die weliswaar geen perspectieven openen voor een belangrijke ontwikkeling van de techniek, maar die voor de uitvinder zeer aanzienlijke vruchten kunnen afwerpen. Een betrekkelijk kleine verbetering aan een gebruiksvoorwerp, die bij het publiek inslaat, levert economisch vaak grotere voordelen op dan een stap voorwaarts op de weg naar een geheel nieuwe technische schepping, die ten slotte de integraal is van een hele reeks van dergelijke stappen. Het is nog niet zo heel lang geleden dat nieuwe technieken geschapen werden door constructief begaafde, maar wetenschappelijk niet onderlegde constructeurs. Men denke hierbij aan de vliegtuigbouw. Een man als Anthony Fokker, die deze begaafdheid in de hoogste potentie bezat, heeft bij de ontwikkeling van de eerste vliegtuigen een leidende rol gespeeld. Maar onder de huidige omstandigheden berusten vrijwel alle belangrijke verbeteringen van de vliegtuigbouw op een diepgaand wetenschappelijk onderzoek.

Hieruit kan dus verklaard worden, dat er nog steeds een belangrijk aantal onafhankelijke en niet gegradueerde uitvinders zijn. In dit verband nog een tweetal opmerkingen.

In de eerste plaats: het onafhankelijke uitvinden heeft in veel sterkere mate dan het systematische researchwerk

⁶⁾ Het spreekt wel vanzelf, dat men ook hierbij een dankbaar gebruik zal maken van door de wetenschap verkregen resultaten, maar de uitvinders zullen in het algemeen niet zelf naar deze resultaten zoeken.

een aleatoir karakter. Een dergelijke uitvinding moet niet alleen technisch verantwoord, maar ook technisch bruikbaar zijn. D.w.z. zij moet óf leiden tot lagere produktiekosten óf wel bijzonder bij het publiek in de smaak vallen; zo niet, dan is zij economisch niet te exploiteren. Een researchprogramma kan weliswaar soms niet tot de gewenste resultaten leiden, maar dit is dan voor rekening van de onderneming die het uitvoert en die met de mogelijkheid van mislukking ongetwijfeld bij de financiële opzet van het programma rekening zal hebben gehouden. Het aantal onafhankelijke uitvindingen, dat werkelijk succes heeft, is slechts een fractie van het aantal dat gedaan wordt.

In de tweede plaats moge er nog op gewezen worden, dat de onafhankelijkheid van deze uitvinders maar betrekkelijk is. Ook al zijn zij economisch onafhankelijk — het zijn meestentijds technische leiders van kleinere bedrijven of personen die uit dergelijke bedrijven zijn voortgekomen, dus vaklieden — hun uitvinderswerkzaamheid is sterk verknocht met hun dagelijkse bezigheden. De uitvinder van een verbetering aan een standaardproduct of -procédé moet dit laatste door en door kennen; hij moet alle facetten van het productieproces en van de gebruiksmogelijkheden ervan overzien om tot een verantwoorde verbetering te kunnen komen. Derhalve is hij wel degelijk afhankelijk van de ervaringen, die hij heeft opgedaan. Een uitvinder die er maar voor gaat zitten om eens iets, dat hem interesseert, uit te vinden, is vrijwel steeds een fantast, die zijn tijd en geld beter kan besteden.

Hoewel de onafhankelijke uitvinders in het algemeen niet zullen bijdragen tot de „grote” ontwikkeling van de techniek, mag men anderzijds toch het belang van hun werkzaamheid weer niet onderschatten. Gezamenlijk dragen zij ertoe bij dat een groot aantal standaardvoortbrengselen en -procédés zo doeltreffend mogelijk aan de behoeften van het ogenblik wordt en blijft aangepast. Wat dit betekent voor de efficiency van het dagelijks leven laat zich weliswaar niet berekenen, maar is zeker niet te verwaarlozen.

De fundamentele en toegepaste research richt zich in het bijzonder op de (al dan niet veronderstelde) behoeften van de toekomst; de onafhankelijke „kleine” uitvinder naar die van het ogenblik.

's-Gravenhage.

Mr. C. J. DE HAAN.

INGEZONDEN STUK

Economie en defensie

Drs. J. H. Lubbers te Parijs schrijft ons:

Onder bovenstaande titel tracht Dr. J. M. E. M. A. Zonnenberg in „E.-S.B.” van 21 mei jl. op economische gronden aan te tonen, dat op de Nederlandse defensiebegroting een bedrag van f. 600 à f. 800 mln. zou kunnen worden bespaard. De geachte schrijver wil dit bereiken door het Nederlandse defensieplafond te bepalen op een percentage van het nationaal inkomen, dat ten hoogste overeenkomt met het gemiddelde percentage van vergelijkbare andere kleine NATO-landen.

Wanneer ik tegen Dr. Zonnenbergs bewijsvoering enkele bedenkingen inbreng, stel ik voorop, dat deze van zuiver economisch-statistische aard zijn. Politiek gesproken, mag ieder over de hoogte der Nederlandse defensiebegroting denken wat hij wil. Bedenkingen zijn evenwel op hun plaats, wanneer een voorstander van verlaging dezer

begroting zoals Dr. Zonnenberg zijn opvatting met behulp van een wetenschappelijk sausje tracht op te dienen als een objectieve waarheid.

1. Dr. Zonnenberg ontleent de percentages voor België (4,0), Denemarken (3,4) en Noorwegen (4,1), aangevende welk deel van hun nationaal produkt (tegen marktprijzen) deze landen in 1955 aan defensie besteedden, aan een artikel van Prof. Smeets in „Economie” van oktober 1957; het overeenkomstige percentage voor Nederland (6,5) echter ontleent hij aan een „E.-S.B.”-artikel van 13 november 1957. In het belang van vergelijkbaarheid ware het logischer geweest indien Dr. Zonnenberg zich ook wat Nederland betreft gehouden had aan het cijfer van Prof. Smeets, i.c. 6,2 in plaats van 6,5 pCt. Dit is géén haarkloverij: een verschil van 0,3 pCt. van ons nationaal inkomen in 1955 vertegenwoordigt een bedrag van rond

f. 90 mln.; een niet onbelangrijke vermindering van Dr. Zonnenbergs royale ingreep van f. 600 à f. 800 mln. in onze defensiebegroting.

2. Een tweede punt is, dat de cijfers van Prof. Smeets, waarop Dr. Zonnenberg zijn berekening baseert, verouderd zijn. In bijgaande tabel bracht ik de nieuwste gegevens bijeen; voor de bruto nationale produkten gebruikte ik het „General Statistical Bulletin” van de O.E.E.C. van januari jl.; voor de defensie-uitgaven de „NATO Letter”, eveneens van januari jl. Opnieuw zijn met ondergeschikte wijzigin-

	1. Bruto nationaal produkt (marktprijzen)	2. Defensie-uitgaven (NATO-def.)	2. als pCt. van 1
België			
1954 (mrd. B. fr.) .	440,5	19,925	4,5
1955	467,0	17,067	3,7
1956	496,5	17,065	3,4
1957		19,085	
Denemarken			
1954 (mln. D. Kr.)	27.669	885	3,2
1955	28.555	920	3,2
1956	30.300	936	3,1
1957		992	
Frankrijk			
1954 (mrd. fr.) ...	15.369	1.171	7,6
1955	16.740	1.102	6,6
1956	18.128	1.469	8,1
1957		1.494	
Duitsland			
1954 (mln. D.M.)	153.950	6.287	4,1
1955	175.600	7.383	4,2
1956	192.450	7.211	3,7
1957		7.789	
Griekenland			
1954 (mln. Dr.) ..	56.112	3.428	6,1
1955	64.391	3.688	5,7
1956	72.690	4.345	6,0
1957		4.424	
Italië			
1954 (mrd. L) ...	12.409	543	4,4
1955	13.590	551	4,1
1956	14.565	584	4,0
1957		584	
Luxemburg			
1954 (mln. B. fr.)	16.981	566	3,3
1955	18.448	614	3,3
1956	20.000	395	2,0
1957		454	
Nederland			
1954 (mln. fl.)	26.650	1.583	5,9
1955	29.260	1.699	5,8
1956	31.240	1.854	5,9
1957		1.840	
Noorwegen			
1954 (mln. N. Kr.)	21.930	1.141	5,2
1955	23.416	953	4,1
1956	25.705	967	3,8
1957		1.028	
Portugal			
1954 (mln. Esc.) ..	49.766	2.100	4,2
1955	51.785	2.224	4,3
1956	55.476	2.297	4,1
1957		2.389	
Turkije			
1954 (mln. T.L.) ..	17.137	946	5,5
1955	20.612	1.080	5,2
1956	24.831	1.169	4,7
1957		1.347	
Ver. Koninkrijk			
1954 (mln. £)	18.048	1.570	8,7
1955	19.227	1.567	8,2
1956	20.729	1.614	7,8
1957		1.609	
Canada			
1954 (mln. C. \$) ..	24.465	1.771	7,2
1955	26.793	1.815	6,8
1956	29.642	1.892	6,4
1957		1.871	
Verenigde Staten			
1954 (mln. \$)	366.403	42.900	11,7
1955	397.275	40.518	10,2
1956	420.515	41.754	9,9
1957		44.278	

De cijfers voor 1957 berusten op schattingen; zij zijn dus nog niet definitief.

gen in de percentages vele miljoenen guldens in het geding. Het gemiddelde percentage van België, Denemarken en Noorwegen in 1955 bedroeg 3,7: volgens Dr. Zonnenbergs berekening zou het Nederlandse percentage van 5,8 dus met 2,1 moeten worden verminderd, en niet met de in zijn artikel „Economie en defensie” berekende 2,7 pCt.; het verschil van 0,6 pCt. betekent rond f. 175 mln., hetgeen de wankelende basis waarop Dr. Zonnenberg zijn f. 600 à f. 800 mln. calculeerde, opnieuw ten duidelijkste belicht.

3. Een volgend punt is, dat Dr. Zonnenberg uit deze en dergelijke percentages zonder meer afleidt, dat Nederland „teveel” aan de defensie doet. Dit lijkt een wel wat snelle gevolgtrekking. Men kan, op basis van een dermate simpele bewijsvoering, met evenveel recht stellen, dat België, Denemarken en Noorwegen „te weinig” aan de defensie doen. Gegeven de lacunes, die de defensieve opbouw der NATO-landen nog vertoont, is deze laatste stelling zelfs aannemelijker dan die van Dr. Zonnenberg.

4. Voorts rijst de vraag, waarom van onze 14 NATO-partners juist België, Denemarken en Noorwegen tot de „vergelijkbare andere kleine landen” behoren. Dr. Zonnenberg vermeldt geen enkel criterium voor deze vergelijkbaarheid. Prof. Smeets sprak van partners van vergelijkbare „grootte”, doch gaf eveneens geen nadere specificatie. Waar het hier om gaat, is dit: zodra men tracht, het begrip vergelijkbaarheid inhoud te geven door keuze van een criterium, blijkt plotseling nog duidelijker dan op grond van de onder 1 en 2 genoemde technische bezwaren hoe subjectief de door Dr. Zonnenberg (en ook door Prof. Smeets) voorgestane berekening in feite is en hoe gevaarlijk het derhalve is om er conclusies voor de praktijk uit te trekken. Een voorbeeld ter verduidelijking. Neemt men de bevolkingsomvang in 1955 als criterium van vergelijkbaarheid ¹⁾, dan zijn met Nederland (10,7 mln.) het meest vergelijkbaar: België (8,8 mln.), Griekenland (8,4 mln.), Portugal (8,7 mln.) en hoger op de schaal Canada (15,6 mln.); de bevolkingscijfers der andere NATO-landen liggen alle verder van het Nederlandse verwijderd ²⁾. Zoals uit bijgaande tabel valt te berekenen, bedroeg het percentage, dat deze 4 landen in 1955 van hun nationaal produkt aan defensie besteedden, gemiddeld 5 pCt. Terwijl dus Dr. Zonnenberg zonder aanwijsbaar criterium het Nederlandse percentage wil doen dalen van 6,5 tot 3,8 pCt., d.i. met 2,7 pCt., leidt keuze van een willekeurig maar veel exacter criterium van vergelijkbaarheid tot een daling van 5,8 tot 5 pCt., d.i. met 0,8 pCt., hetgeen de door Dr. Zonnenberg gewenste besparing van f. 600 à 800 mln. tot f. 235 mln. zou verminderen.

In het voorgaande diende het criterium der bevolkingsomvang slechts als voorbeeld; vele andere criteria zijn denkbaar. Waar echter ieder procentverschil in dit soort berekeningen een kwestie is van honderden miljoenen guldens, is het duidelijk dat Dr. Zonnenbergs conclusies van praktisch-politieke aard, berustende op een onvoldoende solide wetenschappelijk fundament, wel iets te haastig getrokken zijn.

5. Een laatste bedenking tegen Dr. Zonnenbergs betoog is, dat hij de middelen tot bestrijding van de moeilijkheden,

¹⁾ Dit gegeven, het „aantal te verdedigen hoofden” dus, is voor beoordeling van nationale defensie-inspanningen niet zonder betekenis, en het is in elk geval concreter dan de niet te verifiëren maatstaven van Dr. Zonnenberg (en Prof. Smeets).

²⁾ Bron: „Facts about NATO”, NATO Information Service, december 1957.

waarmede de Nederlandse economie in het heden heeft te kampen, wil vinden op grond van een berekening die op 1955 betrekking heeft. De geachte schrijver veronachtzaamt met name het „overloop“-verschijnsel in onze defensie-uitgaven (art. 24 van de Comptabiliteitswet), dat in de jaren 1955 en 1956 een culminatiepunt bereikte, en dat thans aan het verdwijnen is. In bijgaande tabel blijken al onze „vergelijkbare“ partners (behalve Canada) met hun defensie-uitgaven van 1956 op 1957 omhoog te gaan; Nederland echter toont een lichte daling, welke — zoals ieder uit de Miljoenennota 1958 heeft kunnen lezen — van 1957 op 1958 een meer geprononceerd karakter zal krijgen. Thans verwacht Dr. Zonnenberg niet alleen defensiebegroting en defensie-uitgaven, doch trekt bovendien

conclusies uit éénjarige cijfers dáár, waar uitsluitend een meerjarige analyse licht kan brengen.

Samenvattend meen ik te mogen stellen, dat Dr. Zonnenberg er niet in geslaagd is, zijn voorkeur voor een verlaging der defensiebegroting een economisch-statistisch verantwoord fundament te geven. Ik heb sterk de indruk, dat hij, na zich in het tweede deel van zijn artikel te hebben gekeerd tegen het gebruik van „systematisch reeksen feiten weg te laten of foutief en onvolledig voor te stellen dan wel werkelijk ingewikkelde kwesties zeer partieel en zonder historische context af te schilderen, kortom allerlei uit wetenschappelijk oogpunt ontoelaatbare manipulaties toe te passen”, heeft nagelaten het eerste deel van zijn artikel nog eens te verifiëren.

NASCHRIFT

Met uitzondering van de woorden „wetenschappelijk sausje” ben ik verheugd over de reactie van Drs. Lubbers, die mij gelegenheid geeft mijn initiaal betoog nog iets te verduidelijken. Daar ik hierbij kort moet zijn, kan ik slechts op de hoofdzaken van deze reactie ingaan en zal hierbij voor het gemak van de lezer zoveel mogelijk de volgorde van de vijf punten van mijn geachte opponent volgen.

Ad 1 en 2.

Vooreerst meen ik, dat mijn — overigens *niet de kern* van mijn betoog vormende — paragraaf „Gelijke monniken, gelijke kappen”, waarin ik instemmend een betoog van Prof. Smeets citeerde en daarop iets nader inging, door de uitgebreide aanvulling van Drs. Lubbers — waarvoor ik hem dankbaar ben — eerder is versterkt dan aangetast. Zo zou bijv. mijn „methodiek” toegepast op de cijfers in de tabel van Drs. Lubbers voor 1956 opgenomen, een besparing van 2,5 pCt. in plaats van 2,7 pCt. van het nationaal inkomen hebben opgeleverd ofwel weer „bijna tweemaal zoveel” tot uitkomst hebben ofwel in guldens een besparing van tegen de f. 600 à 800 mln. op een totaal van f. 1½ à 2 mrd.

Drs. Lubbers moge, over de defensiebegroting en -uitgaven schrijvende, er zich overigens aan gewennen zich niet te stoten aan nogal globale cijfers. Mijn betoog had de strekking van een zeer ruwe schatting van de besparingsmogelijkheden, die een wat gereserveerder houding, welke mij overigens geboden lijkt, zou kunnen opleveren.

Ad 3.

Mijn antwoord, waarbij ik tevens de slotlinea van het betoog van Drs. Lubbers betrek, kan hier kort zijn. Juist de historische context, lijkt het mij, zal uitwijzen, dat Prof. Smeets globaal gelijk heeft en ik mij bij hem in goed gezelschap bevind. Aan de hand van een onaan-gevochten cijfer uit mijn artikel, nl. dat de huidige defensie-uitgaven „ca. $\frac{1}{4}$ ” (25 pCt.) van het totale overheidsbudget uitmaken, zou ik Drs. Lubbers er bijv. op willen wijzen, dat dit — bijv. ca. 30 jaren geleden — ca. $\frac{1}{8}$ of $\frac{1}{9}$ was. Ook hieruit laat zich weer het „tweemaal zoveel”-begrip onderkennen. Ik stel mij voor, dat Drs. Lubbers hierop nu zou kunnen reageren ongeveer als volgt: „Maar *toen* was er geen oorlogsgevaar doch *nu* — lees de kranten! — kan de derde wereldoorlog elke dag losbarsten”. *Hier zét nu de kern* van mijn betoog in:

voldoet het meeste van wat ons vanaf mei 1945 tot heden en ook nog wel voor een wellicht vrij lange toekomstige periode wordt of zal worden voorgeschoteld in het algemeen wel aan een waarheidscoëfficiënt, die als redelijk en zedelijk is aan te zien of is eerder het tegendeel het geval?

In nog veel sterkere mate dan Prof. Anema zulks betwijfelt, meen ik — en ik verwijs Drs. Lubbers hiervoor in het bijzonder naar de literatuur opgesomd in de noten 3 en 5 van mijn artikel — dat hier bergen vraagtekens rijzen, kortom, dat we hier eigenlijk met een terra incognita, een witte plek op de kaart, hebben te maken. Deze twijfel maakt een gereserveerde houding nodig — en een zich daartoe ook beroepen op traditie e.d. mogelijk — om de wat wilde defensie-uitgaven binnen de perken te houden. Hierbij voegt zich nog de technische situatie: om Nederland afdoende in een waarschijnlijk te achten atoomoorlog militair en civiel te verdedigen, bijv. via zich vrijwel volledig ondergronds bevindende bevolkingsmassa's en voorraden enz., zouden defensie-uitgaven vereist zijn, die wellicht vele tientallen percenten van het nationaal inkomen zouden vereisen. Is dit nu ook maar enigszins waarschijnlijk te achten? *Hier* moet nu allereerst zo ver mogelijke klaarheid worden verkregen, waarbij dus de defensie volledig moet worden gezien als derivaat van *reëel* buitenlands-politiek beleid. Is deze klaarheid er, dan kan het zijn, dat de oorspronkelijk reeds ingenomen gereserveerde houding in min of meer belangrijke mate moet worden herzien. Ik *verwacht*, dat dit dan nog een verdere verlaging van de militaire defensie-uitgaven zal kunnen betekenen. Drs. Lubbers heeft het goed recht het tegendeel te *verwachten*. Echter voor de binnen een verantwoorde context opgediende *feiten* zal *ieder* uiteindelijk moeten bukken, ook al mag hij nog zo vrij willen denken.

Ad 4.

Onder de „vergelijkbare andere kleine landen” lijken mij nu eenmaal België, Denemarken en Noorwegen het meest aan te spreken. Ik heb er geen overwegend bezwaar tegen hier de overige kleine landen bij te betrekken, zoals Griekenland, Luxemburg en Portugal, al acht ik deze wel minder vergelijkbaar dan de drie door mij genoemde. Wordt de reeks van drie tot zes kleine landen uitgebreid, dan maakt dit ca. 0,3 pCt. verschil uit. Voor mijn globale becijfering is dit niet wezenlijk, daar het ook weer uitmond in de buurt van mijn „bijna tweemaal zoveel”-begrip. Overigens acht ik het begrip „klein land” of —

beter gezegd — „kleine mogendheid” voldoende duidelijk, al berust dit op meerdere criteria dan het bevolkingscijfer alleen. Niet gaarne zou ik Canada met zijn enorm territorium en potentieel tot de „vergelijkbare andere kleine landen” rekenen, zoals Drs. Lubbers doet.

Ad 5.

Drs. Lubbers heeft hier toch mijn artikel in „E.-S.B.” van 7 september 1955 (blz. 781—782) onder de titel „Hoe moet art. 24 Comptabiliteitswet worden gehanteerd?” over het hoofd gezien. Wel ben ik het met Drs. Lubbers eens — waar ik met Prof. Smeets het algemeen niveau der defensie-uitgaven, mede gezien de Nederlandse traditie en de vermoedelijke ontwikkeling op langere termijn van het geheel der internationaal-politieke verhoudingen, reëel-politiek bezien, veel en veel te hoog blijf vinden — dat een meerjarige analyse zou zijn te prefereren. Misschien dat Drs. Lubbers in deze polemiek aanleiding hiertoe vindt? Men neme dan bij voorkeur een periode van ca.

30 jaren. Voor een dergelijke periode acht ik nl. tevens de opzet ener ontwikkelingsstudie (in de door mij elders gepreciseerde zin) over het geheel der internationaal-politieke verhoudingen van groot belang ¹⁾.

Ten besluite. Het gaat mij juist om tendenties op lange termijn, om „trends”. En ik blijf volhouden op goede gronden, dat het peil der Nederlandse defensie-uitgaven sinds 1951 een doorbreking is van het traditionele peil, hetwelk ik op grond én van de traditie én van de internationaal-politieke „overall-trends” niet gerechtvaardigd acht. Zou de door mij hiervoor bepleite research-instantie er echter in slagen het tegendeel aan te tonen, dan zal ik mijn mening uiteraard herzien.

¹⁾s-Gravenhage.

Dr. J. M. E. M. A. ZONNENBERG.

¹⁾ Deze studie zou mede kunnen dienen ter ondersteuning van het preadvies, dat Prof. Mr. B. V. A. Röling op 7 juni te Arnhem heeft behandeld voor de Vereniging voor Internationale Rechtsorde (V.I.R.O.) en dat tot titel heeft „Europees volkenrecht of Wereldvolkenrecht?”.

AANTEKENING

De economische toestand in België

De Belgische conjunctuur vertoont een duidelijke inzinking. Dit blijkt uit het teruglopen der bedrijvigheid in de meeste industrietakken — het volume van de industriële produktie lag in het eerste kwartaal van dit jaar gemiddeld 5 pCt. onder het peil van dezelfde periode van 1957 —, uit de toenemende werkloosheid en uit de dalende afzet in het buitenland. Er zijn twee uitzonderingen op deze ongunstige ontwikkeling: de bedrijvigheid in de bouwnijverheid nam toe en de detailhandelsomzetten stegen.

Bezien wij — met behulp van gegevens van de Kredietbank ¹⁾ — de recente gang van zaken in België wat nader, dan valt op dat de situatie in de steenkoolmijnen, in de textielindustrie en in de metaalsector het minst rooskleurig is. Daar de industrie voor een deel op haar voorraden teert — o.a. aan steenkolen —, zagen de mijnen zich verplicht tot verkorting van de werktijden over te gaan. De voorraad onverkochte kolen liep snel op: van 1,2 mln. ton eind december 1957 tot 3,96 mln. ton begin mei 1958. De invoer van steenkolen uit andere dan E.G.K.S.-landen werd opnieuw aan een vergunning onderworpen.

Ook in de metaalindustrie is de afzet teruggelopen, vooral naar de zgn. derde landen. Terwijl in de overige E.G.K.S.-landen de produktie in het eerste kwartaal van 1958 t.o.v. de overeenkomstige periode in 1957 nog met 3,5 pCt. steeg, daalde zij in België met 5 pCt. De achteruitgang betrof vooral betonijzer, handelsstaal en dikke platen. De dunne platen vinden daarentegen nog gemakkelijk afzet dankzij de hoogconjunctuur in de Europese automobiellindustrie. De prijs voor betonijzer daalde met 30 pCt. en voor handelsstaal met ca. 25 pCt. Volgens de verwachtingen van de E.G.K.S. zou de staalproduktie in het tweede kwartaal in België met 7,5 pCt. dalen en met gemiddeld 4,5 pCt. in de gehele Gemeenschap.

¹⁾ In een artikel in „Weekberichten van de Kredietbank” van 31 mei 1958.

In de metaalverwerkende nijverheid is de afzet eveneens achteruitgegaan. Het aantal werknemers daalde van eind december tot eind februari van 204.000 tot 198.500. Vooral in de sectoren van de halffabrikaten en van bouwmaterialen is de bedrijvigheid verminderd. Het bedrag aan nieuwe orders lag in februari 37 pCt. beneden dat in februari 1957. In de textielindustrie is men bezig voorraden te liquideren, hetgeen enigszins wordt bevorderd door de nog gunstige detailhandelsomzetten. In de eerste twee maanden van 1958 lag de produktie niet minder dan 18 pCt. beneden het niveau van dezelfde periode van 1957.

In de papiersector handhaaft de bedrijvigheid zich over het algemeen; alleen met betrekking tot perkament- en verpakkingspapier valt een achteruitgang te constateren. De chemische industrie ondervindt de terugslag van de minder goede gang van zaken in de metaalnijverheid, voor zover het steenkoolderivaten en de produktie van zwavelzuur betreft. De meststoffenproduktie blijft op een hoog peil; de petroleumverwerking is vergeleken met verleden jaar toegenomen, evenals de elektriciteitsproduktie.

Wat de bouwnijverheid betreft werd reeds opgemerkt dat van geen achteruitgang sprake is. Integendeel, de bedrijvigheid was in het eerste kwartaal 1958 hoger dan in dezelfde periode van de vorige twee jaren. Daaruit resulteerde tevens een stijging van de cementproduktie — die evenwel nog 30 pCt. beneden het produktiecijfer van het eerste kwartaal 1957 bleef — en een opleving bij de steenbakkerijen. Desondanks is de werkloosheid in de bouwsector nog betrekkelijk hoog: 7.300 bouwvakarbeiders in april tegenover 2.700 verleden jaar. De vlakglasproduktie ondervindt de weerslag van de verminderde bedrijvigheid in de Amerikaanse automobiellnijverheid en van de geringe bouwactiviteit.

De vervoerssector ten slotte weerspiegelt eveneens de conjunctuurverzwakking, vooral in de haven van Antwerpen, doch ook in het spoorwegverkeer. Wat de werk-

gelegenheid in het algemeen betreft, deze neemt af. Gedurende het eerste kwartaal waren er in België gemiddeld per dag 204.000 werklozen; dit is 56.000 meer dan een jaar daarvoor. Vooral de „gedeelteijke werkloosheid” neemt snel toe.

De cijfers van de binnenlandse afzet zijn gunstig: naar waarde lag de omzet 8,7 pCt. boven het peil van januari-maart 1957 en naar volume 6,4 pCt. Daartegenover is de export aanmerkelijk gedaald: de uitvoer naar waarde lag 5,6 pCt. beneden die van begin 1957, hetgeen vooral moet worden toegeschreven aan de verminderde uitvoer van textiel- en metaalprodukten. De invoer is nog sterker gedaald, nl. met 12 pCt. Als gevolg van deze ontwikkeling geeft de handelsbalans voor het eerst sedert 1956 een gunstig saldo te zien. Voor het afgelopen kwartaal bedroeg het 447 mln. B.fr.; het eerste kwartaal van 1957 werd met een tekort van 2,6 mrd. B.fr. afgesloten.

De wereldgrondstoffenprijzen zijn in de eerste vier maanden van 1958 met 4,5 pCt. gedaald, de Belgische groothandelsprijzen met 4 pCt. De stijging van de detailhandelsprijzen werd tot staan gebracht onder invloed van prijsdalingen bij de levensmiddelen. Hiervan trekken vooral boter en vlees de aandacht, daar zij het probleem van de rentabiliteit van de landbouw accentueren.

De sedert eind 1957 ingetreden verruiming op de geldmarkt heeft in de afgelopen maanden nog duidelijker vormen aangenomen, hetgeen blijkt uit de daling van het her-disconto van de Nationale Bank. Het deflatorio effect hiervan op de chartale geldcirculatie kon de inflatoire invloed van de aanwas der goud- en deviezenreserves geheel compenseren. Deze reserves zijn gedurende de laatste maanden met 7,2 mrd. B.fr. gestegen.

Op de obligatiemarkt hield de koersverbetering aan. In april verloor zij evenwel aan intensiteit, waarschijnlijk onder druk van de emissie-activiteit. De beide markten — geldmarkt en obligatiemarkt — werden dan ook gekenmerkt door een rentedaling, die door de Nationale Bank werd gevolgd met een voorzichtige discontoverlaging (— $\frac{1}{4}$ pCt.) op 27 maart jl. Het aandelenkoersniveau mag in de laatste maanden stabiel worden genoemd, met zelfs een zekere neiging tot stijgen — vooral onder invloed van Wall Street.

Inzake de perspectieven voor de Belgische economie ontlenen wij ten slotte aan genoemd artikel in „Weekberichten van de Kredietbank” nog het volgende. Op dit ogenblik zijn geen factoren aanwezig die op een kentering in de conjunctuurinzinking wijzen. Afgezien van de invloed van seizoenfactoren wordt echter ook geen versnelling van de daling verwacht. De ontwikkeling wordt thans in hoofdzaak door de volgende gegevens bepaald.

Het binnenlands verbruik neemt nog toe. Hoewel rekening dient te worden gehouden met de mogelijke weerslag van de daling der particuliere inkomens kan het verbruik toch als een betrekkelijk star gegeven worden beschouwd, mede omdat de uitgaven in verband met de Wereldtentoonstelling een zekere compensatie kunnen bieden.

De investeringen in de nijverheid lopen terug. Voor een deel kan de invloed hiervan worden opgeheven door investeringen in de overheidssector, voor zover althans de kapitaalmarkt voldoende mogelijkheden biedt voor nieuwe emissies en de begrotingsontvangsten geen te scherpe vermindering ondergaan. De vraag naar goederen en diensten door de Overheid is in de afgelopen maanden aanzienlijk gedaald vergeleken met dezelfde periode van vorig jaar: de gewone begrotingsuitgaven daalden met 5 pCt. en de buitengewone met 7,8 pCt.

Wat de buitenlandse vraag betreft, is het beeld verdeeld. Hieromtrent merkt de Kredietbank op, dat de recessie in de Verenigde Staten een ongunstige factor vormt, waarvan de weerslag evenwel in zekere mate kan worden gecompenseerd door het overheersend vast verloop van de Europese conjunctuur. In Duitsland blijft nog een — zij het dan vertraagde — progressie bestaan en in Frankrijk neemt het tempo van de expansie zelfs niet eens af. In Groot-Britannië is er sprake van een stabilisatie, terwijl de Nederlandse conjunctuur een scherpere inzinking vertoont dan de Belgische.

Bedacht dient evenwel te worden — zo eindigt de Kredietbank haar beschouwing —, dat in alle landen een nieuwe „export drive” op touw werd gezet, zodat de concurrentie op de buitenlandse markten zal toenemen. Bij dit laatste moet men er dan nog rekening mee houden, dat in Frankrijk nieuwe betalingsbalansmoeilijkheden zouden kunnen rijzen en dat er dientengevolge saneringsmaatregelen zouden kunnen worden genomen.

GELD EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Het is een verstandige politiek van de Staat geweest om de inschrijving op schatkistpromessen eerst op 5 juni te doen plaatsvinden, hoewel er reeds drie dagen tevoren ca. f. 125 mln. betaald moest worden op vervallend schatkistpapier en aan rente en aflossing op geconsolideerde schuld. Veelal laat de Schatkist de stortingsdatum voor nieuw uitgegeven papier samenvallen met de dag waarop er uitstaand papier vervalt. Zou men dit ook thans hebben gedaan, dan had de inschrijving juist tijdens de ultimo plaats gevonden, dus in de periode waarin de geldmarkt ten gevolge van de vergroting van de hoeveelheid bankbiljetten in omloop tijdelijk relatief krap pleegt te zijn. Deze krapte heeft zich ook tijdens de mei-ultimo voorgedaan. Dit kwam o.a. tot uiting in de verhoging van de callgeldrente van $2\frac{1}{2}$ tot $2\frac{1}{2}$ pCt., waartoe zaterdag 31 mei werd besloten, maar die woensdag 4 juni alweer ongedaan werd gemaakt. De tender die daags daarop plaatsvond werd dus niet meer beïnvloed door de ultimo-krapte; de daling van de geldmarktrente die zich in de laatste weken van mei heeft voltrokken kon aldus ook in de toewijzingsdisconto's naar voren komen, zoals uit onderstaande tabel blijkt.

	Toegewezen bedrag (× f. 1 mln.)	Toewijzingsdisconto 5 juni 1958	Toewijzingsdisconto 12 mei 1958
3-maands	f 15,9	2 $\frac{7}{8}$ pCt.	3 pCt. a)
6-maands	f 44,8	3 $\frac{1}{8}$ pCt.	3 $\frac{1}{2}$ pCt.
9-maands	f 16,3	3 $\frac{3}{8}$ pCt.	3 $\frac{3}{8}$ pCt.
12-maands	f 85,6	3 $\frac{3}{8}$ pCt.	3 $\frac{3}{8}$ pCt.
	f 162,6		

a) Disconto afgifte over-de-toonbank Nederlandsche Bank.

Deze tabel laat zien dat de toewijzingsdisconto's over de gehele linie met $\frac{1}{8}$ pCt. zijn gedaald. Opvallend is dat er voor het 3-maandspapier slechts een bescheiden belangstelling bestond, hetgeen nog zo vreemd niet is als men bedenkt dat de banken „verwend” waren door de gelegenheid die zij tot 29 mei hadden om dit papier op basis van 3 pCt. ad libitum bij De Nederlandsche Bank af te nemen. Een ander opmerkelijk verschijnsel dat in de tabel naar voren komt is, dat van het 12-maandspapier meer is toegewezen dan van de drie andere soorten tezamen. Deze voorkeur voor promessen met de langste looptijd wijst er op, dat men in geldmarktcringen rekent op een verder gaande daling van de geldmarktrente. Immers, bij deze verwachting zal men er op uit zijn om voor een zo lang mogelijke periode van het thans vigerende rendementspeil te profiteren.

Men kan zich afvragen waar de banken de middelen, nodig voor de storting op het toegewezen papier, vandaan hebben gehaald. Deze vraag is thans echter nog niet definitief te beantwoorden, want de storting heeft op 7 juni plaats gevonden, terwijl de meest recente weekstaat van De Nederlandsche Bank de toestand van 5 dagen eerder weergeeft. Op deze weekstaat bedroeg het saldo van de banken weliswaar f. 391 mln., maar naar schatting is hiervan f. 360 mln. geblokkeerd. Aan „vrije reserves” was dus slechts ca. f. 30 mln. beschikbaar. De volgende weekstaat zal aan het licht moeten brengen ten gevolge van welke factoren (bijv. inkrimping van de bankbiljetten-circulatie) de banken op 7 juni in staat waren de storting op ruim f. 160 mln. aan papier te financieren.

De kapitaalmarkt.

Niet alleen bieraandelen hebben het in de voorbije zomerse week op het Damrak goed gedaan, maar over de gehele linie was de Amsterdamse beurs goed gestemd, zoals blijkt uit het koerslijstje, dat overigens ook laat zien welke koersvorderingen er sedert de eerste beursdag van het jaar zijn gemaakt. Vooral de „internationals” waren in de verslagweek goed gevraagd, waarbij vraag van Franse en ook van Duitse zijde een rol van betekenis moet hebben gespeeld. Opvallend is de klimaatverbetering die zich naar het schijnt aan het voltrekken is t.a.v. de „Indonesische” fondsen. Hierbij is enerzijds het feit van belang, dat steeds meer maatschappijen besluiten tot gedeeltelijke restitutie van het aandelenkapitaal. Anderzijds lijkt het wel alsof het publiek zich meer gaat realiseren, dat vele ondernemingen in deze categorie reeds geruime tijd geleden tot een geografische spreiding van hun activiteiten zijn overgegaan. Hoewel dit feit al sinds jaar en dag onder de aandacht van de beleggers is gebracht ziet het er naar uit alsof deze gewacht hebben hierop te reageren, totdat de hoop, dat het met Indonesië wel eens in orde zou komen, vrijwel totaal de bodem werd ingeslagen. Ook een maatregel, zoals die door de Verenigde Deli is genomen, waarbij door een verandering in de vennootschappelijke structuur de geografische belangenspreiding duidelijker naar voren is gebracht, heeft tot deze ontwikkeling bijgedragen.

Ook in Wall Street ging het in de verslagweek opgewekt toe. In de Amerikaanse staalindustrie werkt men al weer op meer dan 60 pCt. van de beschikbare capaciteit, al is het onduidelijk in hoeverre hiermede geanticipeerd wordt op een prijsstijging, welke ten gevolge van nieuwe loonsverhogingen wordt verwacht. De werkloosheid is onder de 5 miljoen gedaald, al is dit, evenals in ons land,

in belangrijke mate een gevolg van seizoensfactoren. Het tempo, waarin de nieuwe orders voor de industrie dalen, is aan het afnemen, al moet volgens de jongste enquêtes op een verder gaande vermindering van de investeringsuitgaven worden gerekend. Hoewel men bij de interpretatie van de economische verschijnselen dus alle kanten op kan, geeft het koersverloop er blijk van dat de Amerikaanse beleggers aan optimisme de voorkeur geven.

Blijkens de dividendstatistiek van „Het Financieele Dagblad” heeft, van de ondernemingen die in de eerste vijf maanden van 1958 hun beslissing t.a.v. het uit te keren dividend kenbaar hebben gemaakt, 28 pCt. een hoger, 25 pCt. een lager en 47 pCt. een onveranderd dividend in vergelijking tot 1957 aangekondigd. In 1957 waren deze percentages resp. 47, 14 en 39. Het aantal dividendverhogingen is dus aanmerkelijk gedaald, het omgekeerde geldt voor de dividendverlagingen.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1958	30 mei 1958	6 juni 1958
Algemeen		168	190	196
Internat. concerns		237	274	283
Industrie		126	136	138
Scheepvaart		117	127	127
Banken		106	115	117
Indon. aand.		64	74	79

Aandelen		f. 147,30	f. 168,80	f. 174,80
Kon. Petroleum		311 $\frac{1}{2}$	323 $\frac{1}{2}$	342 $\frac{1}{2}$
Unilever		230 $\frac{1}{2}$	284	284 $\frac{1}{2}$
Philips		142 $\frac{1}{2}$	166	176
A.K.U.		241	284	291
Kon. N. Hoogovens		170	161	169
Van Gelder Zn.		132 $\frac{3}{4}$	140	140 $\frac{1}{2}$
H.A.L.		191 $\frac{1}{2}$	215	220
Amsterd. Bank		84 $\frac{1}{2}$	97	103 $\frac{1}{2}$
H.V.A.				

Staatsfondsen		59%	63%	61%
2 $\frac{1}{2}$ pCt. N.W.S.		85 $\frac{1}{4}$	90 $\frac{1}{4}$	91 $\frac{1}{4}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt. 1947		81 $\frac{1}{4}$	89	89 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt. 1955 I		80 $\frac{1}{4}$	89 $\frac{5}{8}$	89 $\frac{5}{8}$
3 pCt. Grootboek 1946		90	94 $\frac{1}{2}$	93 $\frac{1}{2}$
3 pCt. Dollarlening				

Diverse obligaties		84	91	91 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...		79 $\frac{7}{8}$	86 $\frac{1}{4}$	86 $\frac{1}{4}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III		84 $\frac{1}{2}$	90 $\frac{1}{4}$	91 $\frac{1}{4}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt. Nederl. Spoorwegen		90	93 $\frac{3}{4}$	94 $\frac{1}{4}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt. Philips 1948		80	85 $\frac{1}{2}$	86 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt. Westl. Hyp. Bank		104 $\frac{1}{2}$	108 $\frac{1}{4}$	108 $\frac{1}{2}$
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957				

New York

Aandelenkoersgemiddelde		439	463	470
Dow Jones Industrials				

M. P. GANS.

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen. E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Advertentie-afd. — Postbus 42 — Schiedam

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Gevestigd te Rotterdam

REIS- EN ZAKENDEVIEZEN

Blijf bij!

*

LEES

E.-S.B.

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

*

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

KENGETAL

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 31 mei 1958

Kas, Kassiers en Dag- geldeningen . . . f	64.449.115,01	Kapitaal f	49.000.000,-
Nederlands		Reserve „	21.500.000,-
Schatkistpapier . . .	443.500.000,-	Bouwreserve „	1.000.000,-
Ander Overheidspapier „	27.945.217,15	Deposito's op Termijn „	342.779.519,05
Wissels „	27.520.174,-	Crediteuren „	650.746.901,42
Bankiers in Binnen- en Buitenland.	51.768.037,90	Geaccepteerde Wissels „	1.708.712,57
Effecten, Syndicaten en Waarden.	44.363.862,45	Door Derden	
Prolongaties en Voor- schotten tegen Effecten „	27.859.752,16	Geaccepteerd	569.804,91
Debiteuren	395.801.699,-	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen „	27.183.189,97
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	6.280.270,25		
Gebouwen.	5.000.000,-		
	<u>f 1.094.488.127,92</u>		<u>f 1.094.488.127,92</u>

EERSTE NEDERLANDSCHE

- PENSIOEN REGELINGEN
- RISICO - HERVERZEKERING
VAN PENSIOENFONDSEN

HOOFDKANTOOR
JOHAN DE WITTLAAN 50
's-GRAVENHAGE
TEL. 0 1700-51.43.51
POSTADRES: POSTBUS 5

R. MEES & ZONEN, ROTTERDAM

zoekt voor haar accountantsafdeling een

ACCOUNTANT

lid N.I.V.A. of V.A.G.A.
met belangstelling voor bedrijfseconomische vraagstukken.
Niet ouder dan 35 jaar.

Brieven te richten aan de accountantsafdeling.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!